

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU I
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

Marija Bulić

**Utjecaj obiteljskih prilika na poremećaje u
ponašanju adolescenata**

DIPLOMSKI RAD

Mentori:

Prof. dr. sc. Vlatko Previšić

Prof. dr. sc. Anton Vukelić

Zagreb, rujan 2015. godine

Sadržaj

1. UVOD	1
2. TEORIJSKI KONCEPT RADA	3
2.1. Definicija obitelji.....	3
2.2. Uloga obitelji u razvoju pojedinca i društva	4
2.2.1. Tradicionalna i suvremena obitelj	5
2.3. Obiteljske prilike i njihov utjecaj na ponašanje mladih	6
2.4. Prijelaz iz djetinjstva u odraslost.....	10
2.5. Fenomenologija poremećaja u ponašanju	12
2.6. Delinkvencija i njeni pojavni oblici	15
2.6.1. Bježanje iz škole.....	16
2.6.2. Ponavljanje razreda	17
2.6.3. Uspjeh u školi.....	18
2.6.4. Upisana srednja škola.....	19
2.6.5. Agresivno ponašanje	20
2.6.6. Samoozljeđivanje	20
2.6.7. Vrste kaznenih djela	21
3. EMPIRIJSKI DIO	24
3.1. Problem i cilj istraživanja.....	24
3.2. Konceptualna shema predmeta istraživanja	25
3.3. Hipoteze istraživanja	26
3.4. Metodologija istraživanja.....	26
3.4.1. Uzorak i način prikupljanja podataka.....	26
3.4.2. Varijable istraživanja.....	27
3.5. Obrada podataka.....	27

3.6. Rezultati i rasprava.....	28
3.6.1. Sociodemografske karakteristike ispitanika.....	28
3.6.2. Provjera hipoteza.....	29
4. ZAKLJUČAK	59
5. POPIS LITERATURE	62
6. SAŽETAK.....	64

1. UVOD

Mnoga dosadašnja istraživanja utvrdila su značajan utjecaj obiteljskih prilika na ponašanje mladih. To susastav obitelji, socioekonomski status obitelji, te moguća rizična ponašanja članova obitelji u kojoj adolescenti rastu.

O ovoj temi do sada se raspravljalo u pedagoškoj i sociološkoj literaturi. Američki znanstvenici Edward P. Mulvey, Michael W. Arthur i N. Dickon Reppucci, iz 1997.¹ povezuju rizično ponašanje mladih sa funkcioniranjem obitelji. Nakon njih Wilson i Rolleston² istraživali su utjecaj loših odnosa u obitelji i slab roditeljski nadzor na oblikovanje ponašanja adolescenata. Josipa Bašić (1991) promatrala je utjecaj komunikacije u obitelji i poremećaje ponašanja adolescenata kao rezultat izostanka ili nepotpune komunikacije djece sa roditeljima (Bašić i Žižak, 1993; Bašić i Ferić, 2000). Mladen Singer, profesor s pravnog fakulteta u Rijeci promatrao je razvoj maloljetničke delinkvencije, a rezultate je objavio u dvije monografije, 1993. i 2008. Monografija o osnovama socijalne pedagogije (Bouillet i Uzelac, 2007) izlaže fenomenologiju poremećaja u ponašanju. Zbornik radova sa savjetovanja o položaju adolescenata u obitelji održanog u Zagrebu 15. svibnja 2000. g. donosi razmatranja o sociopsihološkim razlikama u obitelji i o dinamici obitelji koja su mi bila od velike pomoći. Ova tema je postala veoma zapažena kod mladih istraživača pa sam se u radu koristila obilnom literaturom dostupnom na internetskoj stranici www.hrčak.hr (Ferić, 2002; Mikšaj-Todorović, Ricijaš, Singer, 2006; Klarin, Šimić Šašić, Proroković, 2011).

U posljednje vrijeme, sve više mladih ima razne poremećaje i poteškoće u ponašanju. U svakom slučaju postojanje ili nepostojanje obitelji je najsnažniji čimbenik koji oblikuje mladog čovjeka (Wilson i Rolleston, 2004). Ako bi se utvrdile i izdvojile promjene u obitelji modernog vremena koje utječu na ponašanje mladih ljudi to bi pomoglo u prevenciji poteškoća i nastankaporemećaja u ponašanju.

U prvom dijelu rada izložit ću teorijske osnove oblikovanja ponašanja adolescenata i obiteljske situacije. U drugom dijelu prikazat ću utjecaj istraživanja u odabranoj socijalnoj ustanovi. Zbog opširnosti teme istraživanje se ograničava samo na jedan urbani dio hrvatskog glavnog grada u kojemu je provedeno promatranje poremećaja u ponašanju odabranih adolescenata. Prikupljene rezultate komparirat ću s dosadašnjim teorijskim spoznajama i

1 E. Mulvey, MW Arthur, ND Reppucci, "The prevention and treatment of juvenile delinquency: A review of the research", *Clinical Psychology Review*, 1993. i Edward P. Mulvey, Michael W. Arthur, & N. Dickon Reppucci, "Prevention of Juvenile Delinquency: A Review of the Research", *The Prevention Researcher*, Volume 4, Number 2, 1997, Pages 1-4.

2 Wilson, N. J., & Rolleston, R. (2004). A risk-need profile using four measures for youth offenders incarcerated in young offender units. Unpublished paper. Wellington, NZ: Department of Corrections.

utvrditi u kolikoj mjeri loše obiteljske prilike uvjetuju nastanak poremećaja u ponašanju adolescenata na odabranom uzorku.

2. TEORIJSKI KONCEPT RADA

Tema rada je obitelj, kao osnovna ćelija društva te utjecaj njenih obilježja na pojavu problematičnog ponašanja adolescenata. Da bi se konkretnije prikazao taj suodnos potrebno je razmotriti i analizirati osnovna određenja obitelji poput broja djece, bračnog i materijalnog statusa roditelja, zaposlenosti i stupnja obrazovanosti roditelja, ali isto tako ne smije se zanemariti pojava ovisnosti i nasilja u obitelji te osuđivanost roditelja za kaznena djela koji su potencijalni čimbenici problematičnog ponašanja kod adolescenata. Adolescenti su sami po sebi jedna pomalo problematična skupina zbog osjetljivih godina u kojima se nalaze. Nema adolescenata koji se u tim godinama ne traži, ne upoznaje što mu sve život nudi pa makar ponekad i na težak i socijalno neprihvatljiv način. Budući da pojam poremećaji u ponašanju obuhvaća vrlo kompleksnu i široku lepezu aktivnosti pojedinca, usredotočit ćemo se na pojavu delinkvencije kod mladih, odnosno ponašanja koja su kažnjiva u pravnom sustavu. Indikatori delinkventnog ponašanja koje ćemo promatrati bit će: uspjeh u školi, bježanje iz škole, ponavljanje razreda, upisana srednja škola, agresivno ponašanje, počinjena kaznena djela, samoozljeđivanje. Nabrojani indikatori su vanjski pokazatelji ponašanja adolescenata i stoga bolje ukazuju na odstupanja od normalne aktivnosti pojedinca. Također, lako su mjerljivi i mogu se promatrati u okviru socioloških odnosa mladih u društvu. Svi ovi podaci prikupit će se u Domu za odgoj djece i mladeži Dugave na temelju nalaza opservacije maloljetnika koji su u ustanovu ušli 2012. i 2013. godine. Na koncu, dobiveni rezultati usporedit će se s već postojećim rezultatima dosadašnjih istraživanja na području Hrvatske.

2.1. Definicija obitelji

Po sociološkoj definiciji obitelj je osnovna ćelija društva (Haralambos i Holborn, 2002). S pedagoškog gledišta obitelj je primarni formativni činitelj i temeljna odgojno-socijalna zajednica (Previšić, 2003). Općenito gledajući, možemo reći da se u današnjem društvu svakazajednica dvoje ili više osoba koje zajednički privređuju, dijele intimu i donose zajedničke životne odluke naziva obitelj. No uz to termin obitelji širi se i na svaku grupu ljudi u braku, krvnom srodstvu, usvajanju, seksualnim i međusobno intimnim odnosima.

Kako god obitelj izgledala, ona ostaje „mjesto i vrijeme“ rađanja, odrastanja i življenja u kojemu odgoj uvijek i trajno ima nezamjenjivu ulogu (Previšić, 2003). U njoj se oblikuju temelji buduće ličnosti i ostvaruje proces njenog odgoja i socijalizacije. Ona je temelj svakog istinskog razvitka društva. Iz zdrave obitelji proizlaze zdravi pojedinci koji zatim postaju

nosio razvitka. Međutim, u suvremeno vrijeme obitelj se uvelike mijenja i trpi pritiske na mnogim segmentima zbog čega trpe i mladi koji osjećaju posljedice obiteljskih problema. Stoga će se u ovom radu prikazati na koji način prilike u obitelji utječu na razvoj i ponašanje adolescenata.

2.2. Uloga obitelji u razvoju pojedinca i društva

Obitelj u ljudskom društvu ima temeljnu ulogu. Društvena važnost obitelji razlikuje se od kulture do kulture, no njena egzistencijalna važnost svuda je ista. George Peter Murdock tvrdi da je u svakom društvu naišao na nekakav oblik obitelji i na temelju toga donosi zaključak da je obitelj univerzalna. On definira obitelj kao društvenu skupinu koju karakterizira zajedničko prebivanje, ekonomska suradnja i reprodukcija (Haralambos i Holborn, 2002). Obitelj bi trebala biti najsigurnije mjesto za čovjeka, mjesto gdje se za ljubav ne postavljaju uvjeti (Vidović, 2000). Obitelj je najelementarniji prauzor društva i države. Ona je od neizmjerne važnosti, kako za društvo, tako i za razvoj svake ljudske jedinice, budući da u njoj dobiva život i raste do svoje punine.

Obitelj je prvo i najvažnije ishodište formiranja čovjeka u svakom njegovom aspektu; u njoj počinje spoznajno i intelektualno oblikovanje osobe te se postavljaju čvrsti temelji buduće osobnosti ljudskog bića. „Obitelj je mjesto prvih socijalnih dodira, izvor prvih pojmova o svijetu, okolini, životu i radu. Obitelj je prva škola moralnih i socijalnih osjećaja.“ (Mikšaj-Todorović i Singer, 1989:134). Talcot Parsons smatra da obitelj obnaša dvije temeljne funkcije, zajedničke svim vremenima i društvima: primarnu socijalizaciju djece i stabilizaciju ličnosti odraslih pripadnika društva (Haralambos i Holborn, 2002). Među članovima obitelji postoji aktivna, složena i mnogostruka interakcija i međusobna ovisnost te se na osnovi tih interakcija odvija i proces socijalizacije. Članovi obitelji u ostvarenju svojih funkcija i uloga utječu međusobno jedan na drugoga te se tako socijalizacija pokazuje kao proces u kojem, uz pomoć kontrolne funkcije obitelji, dijete prihvaća odgovarajuće predodžbe, uzore i vrijednosti, pa se u njemu izgrađuje i odgovarajuća etička vertikala (Singer i Mikšaj-Todorović, 1993). Naravno, ukoliko dijete u obitelji pronalazi utočište, potporu, poticaje za usvajanje novih znanja i sposobnosti, odgovarajuće vrijednosne stavove, dijete će svoja gledišta stečena u obiteljskoj kući provjeravati u vlastitom životu, a zatim i uspoređivati ih s gledištima drugih osoba i integracijskih skupina. „Cjelovita obitelj i njezini emocionalno i

socijalno bliski odnosi pomažu prirodnom razvoju i osjećaju dječjeg zadovoljstva, samopouzdanja i povjerenja prema okolini (Previšić, 2003).

Međutim, najčešće u obitelji postoje razni sukobi koji mnogima otežavaju prirodni razvoj, odrastanje i učenje. Čak i najmanje narušena socijalna povezanost „načela zajedničkog življenja“ predstavlja ozbiljne probleme pri pozitivno odgojnom djelovanju obitelji (Previšić, 2003).

Važno je imati na umu da su potencijalno rizici ili već izraženi poremećaji u ponašanju koje adolescent manifestira velikim dijelom posljedica kompleksne interakcije između pojedinca i njegova fizičkog okružja. Obitelj, kao i ostale institucije u društvu, zajednica, vršnjaci – sve su to okružja u kojima dijete raste i razvija se te mogu pozitivno ili negativno utjecati na njega. Budući da nas zanimaju obiteljske prilike, to obuhvaća širok spektar elemenata; od strukture obitelji, njenog položaja u određenoj društvenoj sredini do načina i kvalitete ostvarenja odnosa u obitelji.

2.2.1. Tradicionalna i suvremena obitelj

U povijesti je obitelj bila velika, patrijarhalna i tradicionalna, s velikim brojem djece. Otac je bio zaposlen, dok je majka ostajala kod kuće i brinula se za obitelj. Djeca su odgajana u toplini obiteljskog doma sa izrazitim moralno-religijskim etičkim kodeksom. Početkom 20. st. dogodile su se velike promjene. Obitelji napuštaju seoski način života jer selo propada, a javlja se industrijalizacija i urbanizacija. Majke više nisu vezane za kuću i odgoj djece, nego se posvećuju egzistencijalnim problemima, a djeca su ostala bez moralno-religijskog etičkog kodeksa u kojem su bila prije odgajana. Sredinom 20. st. javlja se sekularizacija, ideje liberalizma, feminizma, praktičnog ateizma te dolazi do razaranja tradicionalnih obiteljskih vrijednosti. Nove ideologije velike mijenjaju način života ljudi i njihov mentalitet. U socijalističkom okruženju, obitelj se našla pod snažnim utjecajem zapadnjačkog materijalističko-hedonističkog mentaliteta. Nagle tehnokratske promjene u suvremenom društvu smanjuju i mijenjaju ulogu obitelji.

U svemu tome javlja se više oblika obiteljskog života koja su socijalno prihvaćena. Sociolog John DeFrain primjećuje da se krah institucije braka i obitelji koji su predviđali neki sociolozi ipak nije dogodio, dapače, obitelji su preživjele i zbog novonastalih okolnosti su evoluirale, te se sama definicija obitelji počela mijenjati tako da se u nju uklapaju sve vrste partnerskog udruživanja (DeFrain, 2007). U Hrvatskoj još uvijek nije redefinirana institucija

braka pa je ova evolucijamalo usporena. U svijetu evoluiranih bračnih stanja dolazi do kronične nestašice ljubavi, moralno-odgojne vrijednosti obiteljskog života se pokušavaju pretočiti u vrijednost potrošačke civilizacije (Mihanović,1999). Obitelj koja je iščupana iz svog seoskog okruženja i smještena u grad, često se svodi na roditelje s jednim ili dvoje djece, gdje su oba roditelja vrlo zaposlena dok su djeca prepuštena vrtiću. U međuvremenu, povećao se broj rastava i samohranih majki. Takva obitelj postala je vrlo ranjiva u duhovnom, psihološkom, pedagoškom i socijalnom smislu.

Iako je obitelj podložna društvenim promjenama i u posljednje vrijeme je evoluirala, ona i dalje ostaje zajednica koju veže ljubav, međusobna briga i pomaganje. Ona je bila i bit će i u budućnosti nenadoknativi životni i odgojni čimbenik.

2.3. Obiteljske prilike i njihov utjecaj na ponašanje mladih

„Obiteljski se život sa svim socijalnim netipičnostima kroz proces identifikacije prenosi na djecu. Međusobni odnosi roditelja prema djeci, pomanjkanje odgoja i ljubavi, pa i brige za djecu, odnos ukućana prema ostarjelima, same djece jednih prema drugima i svih članova obitelji međusobno, postaju moralni i praktični modeli ponašanja koji mogu voditi sretnom i zadovoljnom ili nesnosnom životu“ (Previšić, 2003).

Kvalitetni odnosi u obitelji, kao i briga za dijete i maloljetnika potrebni su za njegov pravilni odgoj, a poremećeni odnosi u obitelji i socijalno patološke pojave u neposrednoj su vezi s poremećajima u razvoju djeteta te su prema rezultatima mnogih istraživanja značajnije od same strukture obitelji i socijalnog statusa.³

Zdrave obitelji su osnovna jedinica društva te su stoga zdrave individue unutar zdravih obitelji pretpostavka zdravog društva. Vrlo važna su istraživanja koja pokazuju da su upravo obitelji zasnovane na bračnoj zajednici, one koje su najstabilnije i najviše doprinose cjelokupnom društvu. Takve obitelji imaju najveći „kapacitet“ da podižu djecu i brinu se o svojim starim i nemoćnim članovima te da ostvare socijalno i ekonomsko blagostanje za sebe i zajednicu u kojoj žive.

Obitelj ima zadatak ostvariti reproduktivnu, ekonomsku, emotivnu, zaštitnu i odgojno-moralnu funkciju. Sve funkcije su međusobno povezane i isprepletene (Singer i sur., 2008:285). U relaciji s delinkvencijom, najčešće se analizira socijalni i ekonomski status,

³Kovačević, 1981; Mejovšek i Kovačević, 1984; Mikšaj-Todorović, 1988; Momirović, Poldrugač, Bašić, 1988; Bosnar i Prot, 1989; Ajduković, 1990, prema: Mejovšek, 1996

definiran materijalnim položajem obitelji, uvjetima stanovanja, obrazovanjem, zaposlenošću i drugim; zatim sastav obitelji, pri čemu je izučavana veličina obitelji, red rođenja djece, bračni status roditelja i obiteljska cjelovitost; te uzajamni odnosi u obitelji koji se analiziraju s obzirom na kvalitetu odnosa roditelja i djece, način odgoja, patološke, asocijalne i delinkventne pojave u obitelji i slično. Pri ispitivanju značenja obilježja socioekonomskog statusa obitelji, podaci se najčešće izvode iz visine prihoda njenih članova, zanimanja, razine njihova obrazovanja, uvjeta stanovanja i slično.

Obiteljske prilike maloljetnih delinkvenata najčešće se izučavaju kao etiološki čimbenik razvoja neprihvatljivog, antisocijalnog odnosno delinkventnog ponašanja djece i maloljetnika. Pri tome se polazi od socijalizacijskih funkcija obitelji u razvoju ličnosti, odgoju, učenju ponašanja te pružanju mogućnosti djeci za pravilan razvoj. Stoga različiti teoretski pristupi maloljetničke delinkvencije obuhvaćaju utjecaj uže i šire društvene sredine na mlade. Psihološki pristup stavlja naglasak na odnose u obiteljskom životu, utjecaj ranog djetinjstva na ponašanje u adolescenciji, strukturu obitelji, položaj djeteta te roditeljske stilove, dok se sociološki orijentirani istraživači više usmjeravaju na odnos delinkvencije s nepotpunim obiteljima, socioekonomskim statusom obitelji, urbanim i ruralnim središtima, obrazovnim statusom roditelja i sl. (Kratcoski i Kratcoski, 1990).

„Čimbenici rizika su svi oni koji pojačavaju vjerojatnost prvog pojavljivanja poremećaja u ponašanju, napredovanja prema vrlo ozbiljnom stanju te podržavaju problematične uvjete“ (Ferić, 2002:14). Takvi čimbenici su: konflikti u obitelji, nasilje u obitelji, česte stresne situacije, nedosljedna disciplina, nerealna očekivanja roditelja, visoko rizična ponašanja roditelja, nedostatak socijalne podrške te socijalna izolacija obitelji. Zaštitni su pak čimbenici svi oni koji potiču pozitivan i zdrav razvoj djece, a to su: podržavajuće obiteljsko okruženje (osjećaj topline i bliskosti), jasno definirane uloge u obitelji, pozitivan brak roditelja, prihvaćanje promjena, zajedničko vrijeme, kvalitetna komunikacija, zadovoljavajući socioekonomski status, mreža podrške te osobne karakteristike (pozitivan ja-koncept, samopovjerenje, socijalna odgovornost, senzibilnost, kooperativnost) (Ferić, 2002).

Općeprihvaćeno stajalište među istraživačima dugo je bilo da maloljetni delinkventi češće dolaze iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa i necjelovitih obitelji. Međutim, razvojem multikauzalnog pristupa spoznalo se da društveno-ekonomski status i obiteljska cjelovitost jesu tek rizični čimbenici razvoja delinkventnog ponašanja koje treba promatrati u interakciji s nizom mikrosocijalnih i makrosocijalnih čimbenika te s nekim drugim

segmentima obiteljskog života, npr. obilježja članova obitelji i samog maloljetnika, specifičnosti odgojnih metoda, kvaliteta odnosa unutar obitelji i sl. (Singer i sur., 2008). Ispostavilo se da unatoč postojanju razlika u strukturi i socioekonomskom statusu u korist djece, zajednički nazivnik i najizravniji utjecaj imaju upravo obilježja obiteljske atmosfere (Singer i Mikšaj-Todorović, 1993).

Utjecaj veličine i sastava obitelji na pojavu delinkvencije je vjerojatan, ali je potrebno sagledati cjelokupnu situaciju u kojoj se obitelj nalazi te multivarijantnom analizom ispitati povezanost između varijabli (Singer i sur., 2008).⁴ Na temelju podataka Statističkog zavoda Hrvatske, promatralo se obiteljske prilike 28 542 maloljetnika kojima je izrečena kaznena sankcija. Kod 70% mladih utvrđeno je da žive s oba roditelja (Singer i sur., 2008.). Proučavajući kakav utjecaj bi mogao imati položaj delinkventnog djeteta u obitelji, većina novijih istraživanja je pokazala da ta varijabla nije ni u kakvoj vezi s pojavom delinkvencije kod mladih.⁵ Ipak, možemo reći da su psihološki faktori pri procjeni važnosti redoslijeda rođenja za pojavu poremećaja u ponašanju mnogo značajniji nego objektivna činjenica redoslijeda rođenja u obitelji s više djece sama po sebi (Singer i Mikšaj-Todorović, 1993).

Također, pokazalo se da odgojni stil također igra veliku ulogu u razvoju delinkventnog ponašanja kod djeteta. Takozvani prihvaćajući roditelji koji vole svoju djecu, kvalitetno provode vrijeme s njima, topli su u kontaktu s djecom, iskazuju im svoju ljubav, imaju visoko mišljenje o njima te ih upozoravaju na posljedice njihova ponašanja; postižu najbolje odgojne učinke socijalizirajući ih u skladu s njihovim razvojnim mogućnostima. S druge strane, nedosljedan odgoj ili prestrog odgoj uz tjelesno kažnjavanje, ili pak preblag odgoj i nedostatak kontrole povezani su s razvojem delinkventnog ponašanja (Singer i sur., 2008). Dokazano je da u obiteljima u kojima postoje česti sukobi, češće su agresivna i djeca.⁶

Siromaštvo, odnosno niži socioekonomski status jedan je od glavnih čimbenika koji pridonosi pojavi delinkvencije maloljetnika. Najčešće je nizak socioekonomski status vezan uz socijalno-patološka ponašanja poput alkoholizma, konzumacije droge, skitnje i

⁴ Analizirajući dvadeset i jedno istraživanje o kriminalitetu maloljetnika, provedeno u različitim zemljama kroz razdoblje od 40 godina, Barbara Wootton (1959) došla je do zaključka da delinkventni maloljetnici u znatno većoj mjeri dolaze iz većih obitelji nego nedelinkventni. Također, Glueckovi (1950) su spoznali da su se u sastavu obitelji promjene češće događale u obitelji delinkvenata nego nedelinkvenata.

⁵ Nekoliko autora, kao Charles Goring, Karl Pearson i etnolog M. Fortes, tvrde da je pri ispitivanju kriminaliteta uočen veći broj prvorodne djece.

⁶ McCord i sur., 1961., Farrington i West, 1971., Farrington, 1978., 1991., Loeber i Dishion, 1984.

poremećenih odnosa.⁷No, on nema odlučujući utjecaj na probleme u ponašanju; ponekad je loše materijalno stanje posljedica već nekih negativnih svojstava i osobina roditelja. Naprotiv, mladi delinkventi sve češće zapravo dolaze iz obitelji prosječnog ekonomskog standarda.⁸

Kao jedan od vrlo snažnih čimbenika na probleme u ponašanju jest migracija; zbog promjene sociokulturnog ambijenta, često niskog obrazovanja migranata, a stoga i slabije plaćenih poslova, stanovanja u neprikladnim uvjetima često se kod djeteta može razviti delinkventno ponašanje (Singeri sur., 2008).

No, kvaliteta stanovanja je veoma važan čimbenik jer se smatra da je u neposrednoj vezi s razvitkom i kvalitetom uzajamnih odnosa u obitelji, s općim odgojnim utjecajem na dijete i njegovom socijalizacijom. Iako igra veliku ulogu na ponašanje pojedinca, ovaj čimbenik je u uskoj vezi s ostalim socioekonomskim, demografskim i subjektivnim čimbenicima. Pokazatelji socioekonomskog statusa najčešće su obrazovanje i zaposlenost, odnosno, radne kvalifikacije roditelja. Među roditeljima maloljetnih delinkvenata u Hrvatskoj dominiraju oni nižega ili najnižeg obrazovanja i radnih kvalifikacija.⁹To su ljudi bez osnovne škole, ili imaju završeno samo osnovno obrazovanje dok su malo rjeđi oni sa završenom srednjom školom. Očevi su obično bolje obrazovani nego majke, a sukladno tome imaju kvalifikaciju te su češće zaposleni (Singer i sur., 2008).

Ovdje je važno problemsko pitanje o zaposlenosti obaju roditelja. S jedne strane to pridonosi ekonomskoj stabilnosti obitelji, apruža i pozitivan uzor djetetu; dok je s druge strane rizično jer umanjuje mogućnost bavljenja djetetom, manji je nadzor nad djetetovim životom, smanjuje sudjelovanje u pomaganju kod rješavanjadjetetovih problema i obaveza, uvjetuje smanjenje komunikacije i interakcije s djetetom.Većina istraživanja u Hrvatskoj pokazuje daje u više od polovice ispitanika maloljetnih delinkvenata oboje roditelja zaposleno (Singer i sur.,2008), međutim, trenutno stvarno stanje je drugačije budući da je danas Hrvatska u velikoj gospodarskoj krizi te svakim danom sve više ljudi ostaje bez posla.

Dolazimo do najvažnijeg čimbenika koji utječe na ponašanje djece i mladih, a to je kvaliteta odnosa u obitelji. Obiteljska atmosfera, odnosno sveukupnost međusobnih odnosa

⁷Bayer i Kljaić, 1974., Petrović i Radanović, 1977., Singer i sur., 1986., Douglas i Ross, 1968., West, 1969., Feldman, 1978.

⁸Mikšaj-Todorović,1987., Poldrugač, 1990., Butorac, 1996.

⁹ Hošek i sur., 1976., Mejovšek, 1982., Bašić, Kovačević, 1984., Poldrugač, 1981., Žaja, 1984., Bujanović-Pastuović, Mejovšek, Uzelac, 1984., Mikšaj-Todorović, 1987., Poldrugač, 1990.

članova obitelji, neminovno se ocrtava na djetetovom ponašanju. Njena adekvatnost za uspješnost procesa socijalizacije i odgoja djeteta očituje se u tome koliko roditelji doprinose formiranju osobnih, pravilno orijentiranih svojstava djece i u svestranom razvijanju svih njihovih potencijala. Ona može biti narušena neadekvatnim odnosom i postupcima roditelja prema djeci, dakle manjkavom kvalitetom odgoja i lošim odnosima među roditeljima. Psiholozi i psihijatri smatraju da je obiteljska sredina ranije dobi djeteta zbog lišavanja roditeljske ljubavi i nedovoljne emocionalne topline te frustracija koje iz toga proizlaze, u djece izvor osjećaja gorčine, nezadovoljstva pa i neprijateljstva, što je odlučujuće za pojavu delinkventnog ponašanja djece (Singer i Mikšaj-Todorović, 1993).

Istraživanje nad maloljetnim delinkventima u industrijskim naseljima Todorovića i suradnika, 1966. g. i druga ispitivanja pokazala su da su odnosi roditelja prema djeci u delinkventnoj populaciji opterećeni negativnošću, emocionalnom hladnoćom, grubim fizičkim kažnjavanjem i neadekvatnim stilom odgoja. Kada je u pitanju kriminalitet roditelja, neki znanstvenici upućuju na nasljednost ovog faktora.¹⁰ A što se tiče alkoholizma roditelja, Glueckovi su utvrdili da su obitelji delinkventne djece statistički značajno opterećeniji alkoholizmom i kriminalitetom nego obitelji maloljetnika iz nedelinkventne kontrolne skupine (Singer i Mikšaj-Todorović, 1993).

Budući da kvaliteta odnosa u obitelji tvori kompleksan sustav interakcija, i zbog toga ih je teško izmjeriti, u ovom istraživanju promatrat će se kroz varijable nasilja u obitelji, osuđivanost roditelja za kaznena djelate alkoholizam roditelja.

2.4. Prijelaz iz djetinjstva u odraslost

Adolescencija (mladenaštvo) je razdoblje koje označava kraj djetinjstva i ulazak u svijet odraslih. To podrazumijeva sazrijevanje osobe u svakom njenom aspektu; anatomsko-fiziološkom, psihičkom i socijalnom aspektu. Mlada osoba sukobljava se s okolinom jer želi dokazati svoju samostalnost, ali mu je roditeljska blizina još uvijek potrebna. Svaka briga i pažnja usmjerena k njoj uzrujavaju je, međutim, učinit će svejedno sve kako bi se njeni bližnji bavili baš njome. Adolescent neprestano nastoji dokazati svoju nezavisnost, zbog čega se

¹⁰ To je pokazalo istraživanje Kuttnera koji je pratio životni put djece i pastoraka 150 višestrukih počinitelja kaznenih djela. Ustanovio je da se 47% punoljetnih sinova ovih delinkvenata odalo krivičnim djelima, a polovica od njih su postali multirecidivisti, dok je njihova pastorčad, iako je živjela u istim uvjetima i obiteljskim odnosima te bila izložena jednako lošem primjeru svog očuha, u znatno manjoj mjeri činila krivična djela, a tek neznatan broj postao je recidivist. (Singer, M. i Mikšaj-Todorović, Lj. 1993)

često neprihvatljivo ponaša, ali riječ je o pseudonezavisnosti. „Iz sigurne udaljenosti pubertetski pripravnici slijedi majku, izaziva da i ona njega neprekidno slijedi, ali ne dopušta približavanje“ (Bastašić, 1995:22). Fizički počinju jačati, rasti, razvijati se u odraslog čovjeka, postaju spolno zreli, nastoje se odvojiti od roditelja prisnijim odnosom s vršnjacima, testiranjem autoriteta, kognitivno se razvijaju.

U suvremenom društvu, česte su neusklađenosti fiziološke s psihičkom i socijalnom zrelosti. Mladi se sve duže školuju pa se može reći da danas mladenaštvo duže traje, budući da nisu ekonomski ili društveno osamostaljeni i sl. „Što je neka zemlja privredno razvijenija i na višem stupnju tehnologije, to mladenaštvo duže traje“ (Singer i Mikšaj-Todorović, 1993:8). U današnjem zapadnjačkom društvu, tranzicija u odraslost postala je značajno produljena, u usporedbi sa prijašnjim vremenima i društvima. Mladi ljudi dostižu status odraslosti tek u 20-im i 30-im godinama života. Osim toga, tranzicija u odraslost u suvremenom zapadnjačkom društvu postala je kompleksnija, postepenija i manje uniformna negoli u prijašnjim vremenima (Settersen, Furstenberg i Rumbaudt, 2005).

Adolescencija je razdoblje stjecanja znanja, usvajanje radnih, higijenskih i kulturnih navika. Međutim, kroz to vrijeme kod mladih su prisutna neprestana unutarnja previranja. Oni se traže i ispituju svoj identitet. Oblikuju svoja moralna gledišta i mišljenja. Razvijaju se i na seksualnom planu; postaje izražen spolni nagon koji ih često zbunjuje ili čak plaši, te traže načine njegova ispunjenja kroz ljubav. Ukoliko sazrijevaju u zdravoj okolini, oni polako pronalaze put od ambivalentne k zreloj, altruističnoj ljubavi. „Put je to od zaljubljenosti u sebe, preko zaljubljenosti u drugu osobu kao dijela sebe (zaljubljenosti u vlastitu sliku u drugome) i korištenja drugih do sposobnosti voljenja drugoga takvog kakav jest“ (Bastašić, 1995:30).

Razvoj osobnosti trajan je proces usklađivanja, promjene na tjelesnom planu zahtijevaju obradu na psihičkom, a sve to integraciju u cjelokupnu sliku sebe. Tjelesni i duševni razvoj uvjetovan je individualnim i skupnim iskustvom; koje će se sposobnosti razviti ovisi i o ličnosti i o okolini. Stalo im je do prihvaćenosti od strane svojih vršnjaka zbog čega mogu često biti povodljivi za društvom. Vršnjaci su jedan od najznačajnijih faktora koji utječu na mladog pojedinca. Ukoliko se kreću u skupinama pozitivnih aktivnosti i ciljeva, mladi se pravilno i razvijaju te svoje ponašanje usklađuju društveno normiranom ponašanju. Međutim, u nekim manje kontroliranim uvjetima mladi se ponekad priklanjaju devijantnom ponašanju te delinkvenciji. Doba mladenaštva, odnosno doba najveće fizičke snage, u

pozitivnoj je korelaciji s vrhuncem uspona kriminaliteta (Singer i Mikšaj-Todorović, 1993). Budući da je ovo razdoblje karakterizirano naglašenim biopsihičkim promjenama, mlade, još neizgrađene ličnosti, osjetljive su na brojne vanjske utjecaje koji ih mogu usmjeriti k asocijalnom i antisocijalnom smjeru.

Problemi adolescenta mijenjaju se u ovisnosti o njihovoj dobi. U ranoj adolescenciji (11-14 godina) ranjivost je najveća – mladi su u toj dobi posebno usmjereni na tjelesne promjene i prehranu, raste anksioznost zbog promjene sustava školovanja, a financijske potrebe zadovoljavaju se ilegalnim postupcima poput krađe. Eksperimentiraju alkoholom, pušenjem i drogom te spolnom komunikacijom uz vrlo manjkavo znanje o zaštiti od trudnoće i spolno prenosivih bolesti. Srednju adolescenciju (15-17 godina) zanima spolni identitet. Prijatelji imaju sve veće značenje i adolescent sve manje vremena provodi u obitelji što uzrokuje konflikte unutar obitelji. Kasna adolescencija (18-21 godina) karakterizirana je autonomijom. Mladi se usmjeravaju prema visokoškolskom obrazovanju, poslu ili paru. Odnosi s roditeljima u ovom razdoblju su konstruktivniji; adolescent očekuje od roditelja podršku za kvalitetan samostalni život (Gruden, 2000).

Istraživanja su pokazala da većina maloljetnika ima neizgrađen odnos prema vlastitoj ličnosti. Budući da se na općem planu društvenog života javlja sve više poremećaja, ti poremećaji utječu i na uvjete života, način mišljenja i djelovanja te na ponašanje mladih. „Vrlo je vjerojatna mogućnost da upravo ti mladi postanu onaj segment društva koji je najoštrije pogođen raskorakom i neskladom između osobnih interesa i težnji te društvenih potreba i mogućnosti, npr. školovanja, izbora životnog poziva i pripreme za njega, mogućnosti zaposlenja, rješavanja stambenog pitanja i sl.“ (Singer i Mikšaj-Todorović, 1993:9).

2.5. Fenomenologija poremećaja u ponašanju

Kako bismo mogli govoriti o procjenjivanju ponašanja uopće, a tako i o poremećajima u ponašanju, trebamo uzeti u obzir razmatranje osobe u njezinim društvenim odnosima, dakle, trebamo sagledati brojne biološke, psihološke i sociološke činitelje, među kojima su osobito važni činitelji: norme ponašanja, komponente ličnosti, trenutno stanje razvoja i zrelosti pojedinca te odgoj.

Ponašanje se definira društvenim očekivanjima okoline u kojoj osoba živi, obilježjima razvojne dobi osobe, njezinim ukupnim biološko-psihosocijalnim osobinama i trenutnim stanjem (Uzelac i Bouillet, 2007).

Poremećaje u ponašanju možemo odrediti i kao izraz nedostatne psihosocijalne zrelosti neke osobe, što bi značilo stupanj do kojega je dotična osoba stekla socijalne i socijalizirane oblike ponašanja koji su uobičajeni i koji se očekuju od nje s obzirom na njezinu dob i socijalni položaj (Hrnjica, 1982).

Ž. Jasović uvodi termin prijestupničko ponašanje. To je „ponašanje pojedinca ili grupe mladih ljudi koje je protudruštveno, odnosno društveno neprihvatljivo, tj. ponašanje kojim se krše pravne ili moralne norme određenog društva i koje, kada je društveno vidljivo, izaziva spontano ili organizirano društveno reagiranje radi zaštite društvenih dobara i vrijednosti, a i samih aktera takva ponašanja“ (Uzelac i Bouillet, 2007:124).

Međutim, postojanje određenih odstupanja u svakodnevnom funkcioniranju ne mora nužno značiti da je riječ o poremećajima u ponašanju. Za to je potrebno zadovoljiti sljedeće kriterije:

- trajanje poremećaja (pri čemu se o poremećajima može govoriti ako određena odstupanja traju dulje vrijeme (tri do šest mjeseci ili dulje) ili ako nastane nagla promjena u ponašanju
- intenzitet, odnosno težina poremećaja, pri čemu se najčešće spominju blagi, umjereni i teški poremećaji
- prisutnost poremećaja u ponašanju u određenoj sredini, pri čemu su opasniji i teži poremećaji koji se pojavljuju u više različitih sredina (npr. u obitelji, školi, među vršnjacima)
- prisutnost većeg broja različitih poremećaja, pri čemu se smatra da je za monosimptomatske poremećaje bolja prognoza u pogledu uspjeha u tretmanu
- socijalni ili kulturni kriterij, što znači da se određeni poremećaji ne procjenjuju na isti način u različitim sredinama ili za različiti spol ili dob
- hitnost intervencije

- prije poduzete intervencije i njihovi rezultati (Uzelac i Bouillet, 2007).

Poremećaji u ponašanju se dijele na nekoliko vrsta, a može ih se grupirati¹¹ na sljedeći način:

- poremećaji u motornim kretnjama i navikama: motorni nemir, grickanje noktiju, sisanje palca, tikovi, čupanje kose, govorne smetnje
- vegetativni poremećaji (organski i tjelesni): mučnine, smetnje stolice, trboboja, nekontrolirano mokrenje, smetnje hranjenja, spavanja, glavobolje, alergije, astma
- poremećaji na afektivnom, osjećajnom području: agresija, plašljivost, fobije, tuga, plačljivost, sanjarenje, povučenost, mirno dijete
- poremećaji u području rada i igre: nemotiviranost, teškoće koncentracije, umor
- poremećaji u socijalnom ponašanju: laganje, krađa, školski problemi, sklonost skitnji, besciljnom lutanju.

Po međunarodnoj klasifikaciji bolesti postoji sljedeća podjela poremećaja u ponašanju:

- hiperkinetički poremećaji
- poremećaji ophođenja
- mješoviti poremećaji ophođenja i osjećaja
- emocionalni poremećaji koji se pojavljuju osobito u djetinjstvu
- poremećaji u socijalnom funkcioniranju s početkom specifičnim za djetinjstvo ili adolescenciju
- tikovi
- ostali poremećaji ponašanja i osjećaja koji se obično pojavljuju u djetinjstvu i adolescenciji (Uzelac i Bouillet, 2007).

¹¹ prema K. Ekkehardu (1977; prema Koller-Trbović, 1994:34-35) iz: Uzelac, S., Bouillet, D. (2007): Osnove socijalne pedagogije.

Kaoposebnu skupinu adolescenata s izraženim naglaskom na poremećaje u ponašanju izdvojiti ćemo delinkventnu mladež kojoj je imanentno kršenje pravnih normi nekog društva.

2.6. Delinkvencija i njeni pojavnici

„Delinkventnim ponašanjem smatraju sva ponašanja koja obuhvaćaju kriminalitet, ali i sva ostala kažnjiva djela u određenom pravnom sustavu“ (Krstić, 2014:323). Uočeno je da se uči kako postati delinkvent, uključivanjem u grupe u kojima je takvo ponašanje već uspostavljeno, u kojima se već provodi delinkventna praksa (Perasović, 2001). Analiza svakodnevnog života delinkvenata upućuje na pojam kulture, odnosno subkulture; to je svojevrsni način života koji je karakterističan za određene grupe u društvu. Delinkventi nisu obilježeni nekom psihološkom ili fizičkom karakteristikom; bit je u izloženosti delinkventnom obrascu, delinkventnoj tradiciji, u tome kako okolnosti favoriziraju asocijaciju s delinkventnim modelima (Perasović, 2001).¹² No osim puke pripadnosti nekoj grupi ili kulturi važno je i ono individualno, što se događa unutar pojedine osobe prilikom razvoja, njegove biopsihološke karakteristike te uvjeti u kojima odrasta, odnosno utjecaj primarnih institucija na njegov razvoj.

Maloljetnička delinkvencija jedan je od najznačajnijih društvenih problema današnjice zbog svojih negativnih emocionalnih, fizičkih i ekonomskih posljedica koje se osjećaju u zajednicama suvremenog društva. Kriminalno djelovanje maloljetnika za društvo je od posebnog značaja zbog toga što se iz redova maloljetnih delinkvenata kasnije često javljaju punoljetni izvršitelji kaznenih djela. Kriminalno ponašanje mladih u svim razvijenim zemljama bilježi porast. Ono se objašnjava četiri jednako važne skupine čimbenika (Rutter, Grill i Hagell, 1998):

- individualni, najčešće genetička i psihološka predispozicija maloljetnih počinitelja kaznenih djela,
- uvjeti života i različiti socio-ekonomski faktori,
- današnja uloga adolescenata u društvu i sama priroda tranzicije od djetinjstva do adolescencije (povećana komercijalizacija kulture mladih, promjene u seksualnom ponašanju, dulje obrazovanje, dulje razdoblje do stalnog zaposlenja i financijske neovisnosti),

¹²Cloward i Ohlin smatraju da sve delinkventne subkulture nastaju zbog ograničenog pristupa legitimnim sredstvima postizanja cilja, ali do varijacija dolazi zbog nejednakog pristupa ilegitimnim sredstvima.

- obiteljska struktura i veze između članova obitelji.

S obzirom na neka osobna obilježja i psihičke značajke pojedinaca možemo govoriti o pogodnijim uvjetima i određenim tendencijama, prema kriminalnom ponašanju; tj. da su neka svojstva ličnosti takva da se na njih lako ucijepi kriminalno ponašanje. Dakle, raznovrsni oblici delinkventnog ponašanja ne razvijaju se na temelju bilo kakve strukture ličnosti. Ličnost prihvaća one oblike ponašanja koji se najlakše uklapaju u njenu već formiranu, stabilnu strukturu, ili u strukturu koja je u formiranju.

U ovom radu posebnu pažnju posvetit ću zadnjoj skupini čimbenika koji uvjetuju delinkventno ponašanje.

Općenito je poznato da maloljetni delinkventi imaju problema s redovitim pohađanjem škole i svladavanjem gradiva. Bježanje iz škole i ponavljanje razreda dva su oblika koja upućuju na ozbiljnije probleme tijekom školovanja djeteta i samim time znatno utječu na završnu ocjenu. U sljedećim poglavljima detaljno će se prikazati utjecaj obiteljskih prilika na navedene indikatore djetetova tijeka školovanja, kao i ostale pokazatelje delinkventnog ponašanja.

2.6.1. Bježanje iz škole

Sastav obitelji ima utjecaja na bježanje djeteta iz škole. Ispostavilo se da maloljetnici koji žive s oba roditelja manje bježe iz škole nego oni koji žive s jednim roditeljem. Nadalje, s porastom broja djece u obitelji, raste broj djece koji će bježati iz škole, a s obzirom na položaj u obitelji najrizičnija su srednja djeca (Singer i sur., 2008).

Obrazovanost roditelja ima veoma značajnu ulogu u obrazovnom procesu djeteta pa tako i na ponašanje u svezi s nastavom. Što je obrazovanost roditelja viša, smanjuje se vjerojatnost bježanja iz škole i obratno. Kada je jedno ili oba roditelja visoko obrazovano, ispitanici trostruko češće ne bježe iz škole nego što bježe. Dok u slučaju kada roditelji nemaju ni završenu osnovnu školu, maloljetnici dvostruko češće bježe nego ne bježe.

Što se tiče zaposlenosti roditelja, u slučaju kada je roditelj zaposlen značajno je veći broj ispitanika koji ne bježe iz škole nego onih koji bježe i obrnuto. Isto je i što se tiče kvalifikacije roditelja. Što je veća kvalifikacija to je mnogo manja vjerojatnost da će djeca bježati iz škole.

Uvjeti stanovanja donekle imaju utjecaj na ponašanje mladih. Kada je u pitanju život u stanu ili podstanarstvu, donekle se povećava vjerojatnost rizika bježanja djeteta iz osnovne

škole, dok život u vlastitoj kući taj rizik pomalo smanjuje. Iako život bilo u kući ili stanu ne mora nužno značiti bolje ili lošije uvjete života, a posebice ne utječe na odgoj i ispravnu brigu o djetetu.

U obiteljima s iznadprosječnim ekonomskim statusom relativno je dva ipol puta više ispitanika koji ne bježe iz osnovne škole, a u obiteljima s vrlo lošim ekonomskim statusom situacija je obrnuta, u istom razmjeru (Singer i sur., 2008).

Također, istraživanja su pokazala i da „pojave bježanja od kuće i škole imaju uzroke u obiteljskim sukobima kojima obiluje obitelj s izraženim alkoholizmom roditelja“ (Singer i Mikšaj-Todorović, 1993:191). Kod ispitanika kod kojih su poremećeni odnosi u obitelji uz svađe i fizička razračunavanja tri i pol puta je više onih koji bježe iz škole nego onih koji ne bježe. U slučajevima kad su roditelji alkoholičari dva i pol puta više adolescenata bježi iz škole. Kod ispitanika čiji su očevi osuđivani zbog kaznenih djela trostruko je više onih koji bježe iz škole. Adolescenti kojima su majke osuđivane za kaznena djela bježe s nastave dva i pol puta češće (Singer, 2008).

2.6.2. Ponavljanje razreda

Ispitanici koji žive s oba roditelja češće prolaze razred. Najrizičnija skupina su oni koji žive u ustanovama ili sami. Što je ranije došlo do odvajanja djeteta od obitelji to je delinkventno ponašanje maloljetnika izraženije.

Naravno, velik utjecaj na ponašanje adolescenta ima i razlog zbog kojeg je došlo do raspada obitelji (smrt roditelja, razvod, napuštanje zbog posla i sl.) te živi li barem s jednim od roditelja ili nijednim. Varijable u ovom istraživanju usredotočile su se na to je li obitelj maloljetnika cjelovita ili nije.

Među ispitanicima u čijim obiteljima su skladni odnosi, znatno je više onih koji nisu ponavljali razred, i to znatno manje onih koji su ga ponavljali jednom. Kod njih dvostruko je manje slučajeva u kojima je adolescent dva puta ponavljao razred, a gotovo trostruko manje onih koji su ga ponavljali triput.

U obiteljima sa četvoro i više djece trostruko češće ispitanici ponavljaju razred dva ili tri puta (Singer i sur., 2008). Bez obzira na to, ako su roditelji na višem stupnju obrazovanja, ispitanici rjeđe ponavljaju razred. Posebice na to ima utjecaj stupanj majčinog obrazovanja.

Kad su roditelji ispitanika zaposleni više je onih koji ne ponavljaju razred i obrnuto. Tako se kod nižeg ekonomskog statusa vidljivo povećava broj ispitanika koji ponavljaju razred. Ponavljanje razreda je češće što je lošiji ekonomski status. Istraživanje je pokazalo da je život

u stanu neznatno povoljniji, a neznatno nepovoljniji život u podstanarstvu, dok je život u vlastitoj kući irelevantan. (Singer i sur., 2008)

Među ispitanicima čiji očevi prekomjerno konzumiraju alkohol relativno je dvostruko više jednostrukih ponavljača, dvostruko više dvostrukih ponavljača i trostruko više trostrukih ponavljača. Kada su majke alkoholičarke razlika je drastičnija.

Među ispitanicima čiji je otac osuđivan za kaznena djela, relativno je dvostruko više onih koji su razred ponavljali jednom ili više od dvaput, a trostruko više onih koji su ga ponavljali triput. S obzirom na osuđivanost majke razlika je još veća. (Singer i sur. 2008)

2.6.3. Uspjeh u školi

Rezultati dosadašnjih istraživanja jasno pokazuju postojanje povezanosti između obiteljskih prilika i uspjeha učenika. Škola je sustav koji značajno djeluje na razvoj svakog djeteta i to dvojako, kao izvor pojave poremećaja u ponašanju djece i mladih ili kao mjesto za prevenciju poremećaja u ponašanju mladih. Uspjeh u školi uzrokovan je izvršavanjem školskih obaveza, ali i dobrim odnosom među učiteljima i učenicima.

Kao što je i za očekivati, pozitivna atmosfera u obitelji, dobri odnosi, bez agresivnih ponašanja donose im bolji uspjeh u školi. Izloženost nasilju ima negativne posljedice po psihološku dobrobit djece, po njihova akademska postignuća, po proces poučavanja i učenja, po međusobne odnose u školi, a osobito po povećanje međuvršnjačkog nasilja (Brković, Keresteš i Kuterovac Jagodić, 2013).

Djeca obrazovanijih roditelja postižu u prosjeku bolje rezultate u školi.¹³ Istraživanja posebno naglašavaju važnost obrazovanja majke, budući da je ona najčešće više nego otac uključena u djetetove svakodnevne školske aktivnosti.¹⁴ Također, pokazalo se da bolji školski uspjeh postižu djeca čiji su očevi zaposleni. Veći broj djece u obitelji povezan je sa slabijim školskim uspjehom (Brković, Keresteš i Kuterovac Jagodić, 2013).

Neka novija istraživanja pokazuju samo tendenciju da djeca iz obitelji čiji su roditelji rastavljeni imaju slabiji školski uspjeh. Međutim, ta razlika nije statistički značajna (Zrilić, 2007).

Ekonomska moć obitelji utječe na mogućnost kupnje opreme i nastavnih materijala, osiguravanje putovanja, izleta, tečajeva i sličnih oblika dodatnog poučavanja, što onda utječe

13 Više o tome kod: Bowey, 1995.; Luster i McAdoo, 1996.; Rečić, 2003.; Smith i Dixon, 1995

14 Šimić Šašić, S., Klarin, M., Proroković, A. 2011:33

na kognitivni razvoj, a samim tim i na školsku uspješnost. Bolji uspjeh imaju ona djeca koja materijalne prilike obitelji procjenjuju boljim (Šimić Šašić, Klarin i Proroković, 2011).

Što se tiče alkoholizma roditelja, ono je značajan čimbenik u odnosu djeteta prema radu i njegova uspjeha u školi. Ukoliko roditelj redovito konzumira alkohol, dijete ima to lošiji uspjeh u školi. (Singer i Mikšaj-Todorović, 1993).

2.6.4. Upisana srednja škola

Adolescenti koji su djeca iz brakastatistički značajno češće pohađaju srednju školu od onih kojima roditelji nisu u braku. Kod posljednjih je trostruko više onih koji srednju školu nisu pohađali¹⁵. Nadalje, ispitanici koji su jedinci ili imaju jednog brata ili sestru, češće pohađaju srednju školu. Ako je u obitelji troje djece, statistički ne postoji razlika između onih koji pohađaju srednju školu i onih koji je ne pohađaju. Međutim, ukoliko je u obitelji četvero i više djece, tri puta je više onih koji nisu upisali ili ne pohađaju srednju školu (Singer, 2008). U obiteljima čiji su odnosi skladni relativno dvostruko više je onih koji pohađaju srednju školu, dok kod onih poremećenih obiteljskih odnosa rjeđe pohađaju srednju školu.

Što je više obrazovanje roditelja ispitanika, to se povećava vjerojatnost pohađanja srednje škole. Uz to ako su očevi i majke zaposleni više je onih koji su upisali srednju školu nego onih koji nisu. Vjerojatnost pohađanja srednje škole se povećava ako obitelji ispitanika žive u stanu, a smanjuje ako žive u vlastitoj kući ili u podstanarstvu. Ispitanici čije su obitelji iznadprosječnog ekonomskog statusa tri puta češće pohađaju srednju školu. Ako su potekli iz obitelji prosječnog ekonomskog statusa dva puta češće pohađaju srednju školu. No ukoliko dolaze iz obitelji niskog ekonomskog statusa, jedan i pol puta češće ne pohađaju srednju školu (Singer, 2008).

Ispitanici čiji su očevi skloni prekomjernom konzumiranju alkohola dva i pol puta češće ne pohađaju srednju školu, a među onima čije majke konzumiraju alkohol ih je četiri puta više. U obiteljima gdje nitko prije nije bio osuđivan, značajno je više ispitanika koji pohađaju srednju školu. U obiteljima u kojima netko od roditelja ima izrečenu sudsku mjeru prevladava udio onih koji ne pohađaju srednju školu i to na način da ako je osuđivan otac, oko triput ih je više, a ako je osuđivana majka, čak ih je pet puta više. (Singer i sur. 2008).

¹⁵U istraživanju Mladena Singera od 5.150 ispitanika, njih oko 60% je za vrijeme istraživanja pohađalo srednju školu.

2.6.5. Agresivno ponašanje

„U dnevnom se govoru agresija više-manje veže uz osobne frustracije“ (Previšić, 1999:17). Stanja napetosti, doživljaji neuspjeha i neugode zbog određenih životnih problema uzrokuju otvorenu ili prikrivenu agresiju u formi tjelesnog, verbalnog ili psiho-fantazijskog nasilja (Previšić, 1999).

U slučajevima kada ispitanici žive s oba roditelja, više je onih koji se ne ponašaju agresivno nego onih koji su agresivni. U svim drugim slučajevima, (kada ispitanici žive u bilo kojim drugim uvjetima osim s oba roditelja - samo s jednim od roditelja, u ustanovi, s drugima ili sam) ima relativno više onih koji se ponašaju agresivno nego onih drugih. Ako je ispitanik jedinac u obitelji manje iskazuje agresiju. Ispitanici koji imaju jednog ili više braće ili sestara češće iskazuju agresivno ponašanje iako se činjenica koje je dijete po redu u obitelji nije pokazala relevantnom (Singer, 2008).

Život u ustanovi je u ovom slučaju najrizičniji za pojavu agresivnog ponašanja; u toj kategoriji je pet puta više oni koji manifestiraju agresivno ponašanje od onih koji ne manifestiraju (Singer, 2008). Samo među ispitanicima čije obitelji žive u vlastitoj kući više ih ne manifestira agresivno ponašanje. Obrazovanost roditelja obrnuto je proporcionalna s iskazivanjem agresije kod adolescenta. Manje agresivnog ponašanja bit će među ispitanicima visokoobrazovanih roditelja nego kod onih nisko obrazovanih roditelja.

Kada je u pitanju zaposlenost roditelja, kod ispitanika s nezaposlenim očevima bit će više onih koji manifestiraju agresivno ponašanje. Ispitanici koji dolaze iz obitelji iznadprosječnoga i prosječnoga ekonomskog statusa nisu skloni agresiji (Singer, 2008).

U skupini u čijim obiteljima su odnosi skladni dvaput je više onih koji ne manifestiraju agresivno ponašanje nego onih koji ga manifestiraju. U skupinama gdje su odnosi poremećeni i gdje ima i svađa i nasilja, dvaput je više onih koji su skloni agresiji nego onih koji nisu. Ispitanici čiji roditelji prekomjerno konzumiraju alkohol, dvostruko češće su obilježeni agresivnim ponašanjem nego što nisu i obrnuto. Među ispitanicima čiji su roditelji ranije bili osuđivani za kaznena djela, oko triput je više onih koji manifestiraju agresiju nego onih koji je ne manifestiraju (Singer, 2008).

2.6.6. Samoozljeđivanje

Kada govore o samoozljeđivanju, različiti autori koriste sinonime poput samoranjavanja, samopovređivanja ili samosakaćenja. Oblik koji se najčešće pojavljuje kod

adolescenata je tzv. superficial self-mutilation, odnosno površinsko samosakaćenje, a odnosi se na različite načine samoozljeđivanja koja su učestala i nemaju za cilj počinjenje suicida. „Samoozljeđivanje je učestalo, bez prijetnje za vlastiti život, nanošenje ozljeda samome sebi ili samonagrđivanje na socijalno neprihvatljiv način“ (Sičić i Mužinić, 2007:50).

Istraživanje koje su provele navedene autorice obuhvaća 26 adolescenata iz Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu. Među adolescentima koji se samoozljeđuju prevladava ženski spol. Jednak je broj onih koji su iz cjelovitih obitelji i onih od rastavljenih roditelja.

Nasilje se u obitelji pojavljuje kod 19,23% adolescenata koji se samoozljeđuju. Prema tome nasilje u obitelji treba promatrati kao rizičan faktor koji uz kombinaciju drugih faktora može dovesti do pojave samoozljeđivanja. Podaci pokazuju kako je gotovo 40% ispitanika bilo na jedan ili drugi način zlostavljano.

Kod 30,76% adolescenata prisutna je neka vrsta ovisnosti u obitelji. Prevladava alkoholizam oca koji se pojavljuje u šest slučajeva, u jednom slučaju je prisutna ovisnost majke o alkoholu i u jednom slučaju ovisnost majke o alkoholu i tabletama.

Od 26 ispitanika 61,5% adolescenata ima barem jednog brata ili sestru, tj. prevladavaju obitelji s više djece. Jedinaca/jedinica ima 26,92%.

Isto tako, kod 26,92% adolescenata oboje je roditelja zaposleno, kod 26,92% zaposlen je samo jedan od roditelja, a kod 15,38% ne radi ni jedan niti drugi roditelj. U 30,77% slučajeva, do tih podataka nije bilo moguće doći. Ovi bi rezultati mogli upućivati na skromnije materijalne prilike obitelji.

2.6.7. Vrste kaznenih djela

Kaznena djela maloljetnih delinkvenata dijelimo na teška, srednja i lagana. „Pod teškim kaznenim djelom podrazumijeva se počinjenje kaznenog djela ubojstva na brutalan i bezobziran način, ili organizirana zlouporaba opojnih droga čiji je objekt izvršenja bila veća ili velika količina opojne droge, ilinanošenje teške ozljede u slučaju unaprijed planiranog počinjenog razbojstva“ (Cvjetko, 2004:842). „Pod srednjim kaznenim djelom podrazumijeva se teška tjelesna ozljeda, ili druga kaznena djela s elementom nasilja, ali bez težih posljedica, imovinski delikti, posjedovanje opojne droge“ (Singer i sur., 2008:68). Lagana kaznena djela su: manje tjelesne ozljede, sitne krađe, prekršaji u prometu, remećenje javnog reda i mira.

O odmjeravanju kazne maloljetničkog zatvora govori čl. 24. Zakona o sudovima za mladež. Zakonski minimum kazne maloljetničkog zatvora je 6 mjeseci, a maksimum 5 i 10

godina. Pri odmjeraivanju kazne sud je dužan uzeti u obzir sve okolnosti koje utječu na visinu kazne iz čl. 56. st. 2. KZ, tj. stupanj krivnje, pobude iz kojih je djelo počinjeno i jačinu ugrožavanja ili povrede kaznenim djelom zaštićenog dobra, zatim okolnosti pod kojima je kazneno djelo ostvareno, ali i stupanj zrelosti maloljetnika, vrijeme potrebno za njegov odgoj, obrazovanje i stručno osposobljavanje(Cvjetko, 2004).

Tako se u Republici Hrvatskoj već niz godina prema maloljetnim osobama godišnje izriče između 1% - 2% maloljetničkog zatvora od ukupnog broja izrečenih maloljetničkih sankcija (Cvjetko,2004).Prema mlađim punoljetnim osobama od 1998. godine postotak izrečenih maloljetničkih sankcija, uključujući i kaznu maloljetničkog zatvora, kontinuirano raste, pa je tako prema podacima godišnjeg izvješća iz 2003. godine kazna maloljetničkog zatvora izrečena prema 10,3% mlađih punoljetnika.

Mladen Singer u svom istraživanju dijeli ispitanike na tri skupine:

- počinitelji kaznenih djela s elementima nasilja,
- počinitelji imovinskih kaznenih djela i
- počinitelji ostalih kaznenih djela.

Među ispitanicima koji su izvanbračna djeca najviše je počinitelja imovinskih delikata, dok je među bračnom djecom najviše onih koji su počinili ostala kaznena djela. Oni koji su jedinci u podjednakom omjeru čine sve vrste kaznenih djela, ispitanici s jednim bratom ili sestrom čine ostala kaznena djela neznatno više nego imovinska i nasilnička, a oni s dvoje ili više braće i sestara čine najviše imovinska i nasilnička djela, što govori da veći broj djece u obitelji čini mladog delinkventa društveno opasnijim. (Singer, 2008)

Ispitanici s visokoobrazovanim očevima češće naginju ostalim kaznenim djelima, a među njima ima i onih koji učine nasilnički delikt. Ukoliko očevi imaju srednju školsku spremu raste vjerojatnost da će se najčešće raditi ostali delikti, ako imaju završenu nižu i osnovnu školu najčešći su nasilnički delikti, a ako je otac bez osnovne škole imovinski delikti. Majka s visokom, višom i srednjom školskom spremom povezana je s najčešćim činjenjem ostalih djela, a ako majka ima samo osnovnu školu ili je nema, najviše je mladih koji čine imovinska kaznena djela. Kada je u pitanju zaposlenost očeva, ne postoji statistički značajna povezanost s vrstom kaznenih djela, a ako je majka zaposlena, najviše je ispitanika koji čine ostala kaznena djela, a kod onih čija je majka nezaposlena dominiraju imovinski delikti. Među ispitanicima čije obitelji žive u vlastitoj kući relativno je znatno više onih koji čine imovinske i ostale delikte, a među onima čije obitelji žive u stanu više je onih koji čine nasilničke i imovinske delikte. Ispitanici iznadprosječnog i prosječnog ekonomskog stanja skloniji su

ostalim deliktima, a oni slabijeg imovinskog statusa nasilničkim deliktima, dok oni vrlo lošeg ekonomskog statusa imovinskim deliktima (Singer, 2008).

Kada su odnosi u obitelji poremećeni (socijalnopatološke pojave, svađe i nasilje), najzastupljeniji su ispitanici koji čine nasilničke i imovinske delikte, a kada odnosi nisu poremećeni najčešći su oni koji čine ostala kaznena djela. Među ispitanicima čiji roditelji nisu alkoholičari, nešto je više onih koji čine ostala kaznena djela. Međutim, kada roditelji prekomjerno konzumiraju alkohol, dvostruko je više onih koji su skloni nasilničkim i imovinskim kaznenim djelima nego ostalim. Što se tiče osuđivanja majke za kaznena djela, ne vidi se korelacija s činjenjem kaznenih djela kod djece, međutim kod osuđivanosti očeva, među ispitanicima je relativno oko dvaput više onih koji čine imovinska i nasilnička kaznena djela (Singer, 2008).

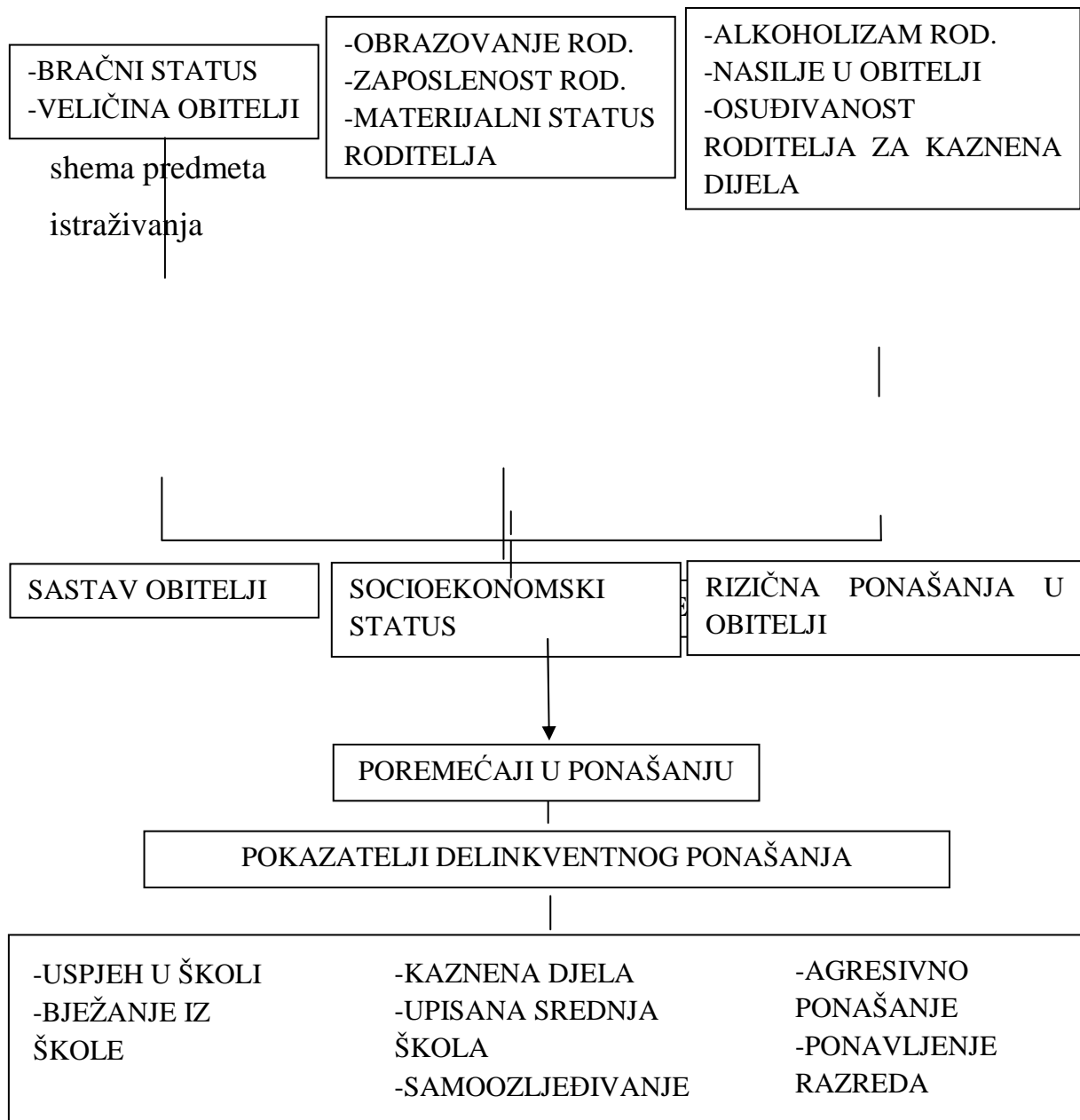
3. EMPIRIJSKI DIO

3.1. Problem i cilj istraživanja

Problem istraživanja je utvrditi postoje li razlike u obiteljskim prilikama maloljetnika koji iskazuju teže od onih koji iskazuju lakše oblike poteškoća u ponašanju.

S obzirom na literaturu koju smo prethodno proučili, mogli smo vidjeti kako obiteljske prilike uvelike utječu na ponašanje mladog pojedinca te na njegov odnos prema radu u školi i uspjeh u istome. Stoga će cilj ovog istraživanja biti utvrditi učestalost obilježja tijekom školovanja i rizičnog ponašanja maloljetnika, kao i obiteljskih prilika u uzorku ispitanika te njihovu povezanost s kriterijskim varijablama koje se odnose na poremećaje u ponašanju adolescenata.

3.2. Konceptualna

3.3. Hipoteze istraživanja

Prema dosadašnjim prikazanim istraživanjima, postoji značajan utjecaj obiteljskih prilika, odnosno sastava obitelji, socioekonomskog statusa roditelja te ponašanja i odnosa unutar obitelji na ponašanje djeteta koje je u osjetljivom razdoblju života, što dodatno potencira moguća rizična ponašanja.

Osnovna hipoteza istraživanja je sljedeća: postojat će razlika u obiteljskim prilikama maloljetnika koji iskazuju teže oblike poremećaja u ponašanju od onih koji iskazuju lakše. Pretpostavljamo da će nepovoljnija obilježja na kriterijskim varijablama koje obilježavaju poremećaje u ponašanju biti statistički značajno povezana s nepovoljnim obilježjima varijabli koje se odnose na obiteljske prilike.

Prema navedenim istraživanjima, možemo pretpostaviti sljedeće hipoteze:

HIPOTEZA 1: Sastav obitelji povezan je s pojavom delinkventnog ponašanja kod adolescenata.

HIPOTEZA 2: Što je socioekonomski status viši, to je manja vjerojatnost pojavljivanja pojedinih oblika delinkventnog ponašanja kod adolescenata.

HIPOTEZA 3: Rizična ponašanja u obitelji pozitivno su povezana s pojavom delinkventnih oblika ponašanja kod adolescenata.

3.4. Metodologija istraživanja

3.4.1. Uzorak i način prikupljanja podataka

Sukladno ciljevima ovog istraživanja formiran je uzorak kojeg čine štićenici odgojne ustanove Doma za odgoj djece i mladeži Dugave, u dobi od 14 do 17 godina. Uzorak je sačinjen od 100 slučajno odabranih štićenika koji su u ustanovu ušli 2012. i 2013. godine. Podaci su se prikupili na način da se popunjavala matrica od 15 varijabli za svakog štićenika ponaosob, na temelju njegova nalaza opservacije. Prilikom prikupljanja podataka u potpunosti se poštivala anonimnost i privatnost ispitanika te su podaci uzeti isključivo u svrhu izrade diplomskog rada. Istraživanje je odobreno od strane Povjerenstva Odsjeka za sociologiju Filozofskog fakulteta za ocjenu etičnosti istraživanja, te su podaci prikupljeni u šestom mjesecu 2013. godine u prostorima Doma Dugave, uz prethodno odobrenje ravnatelja Doma te nakon potpisane izjave o punoj moralnoj, materijalnoj i krivičnoj odgovornosti za

čuvanje anonimnosti i privatnosti štićenika i korištenje njihovih podataka jedino u svrhu izrade diplomskog rada.

Za potrebe istraživanja konstruirana je matrica s varijablama koje opisuju obiteljske prilike te s varijablama kojima se očituju problemi u ponašanju. Analizirali su se podaci 100 ispitanika, koliko ih je i prikupljeno.

3.4.2. Varijable istraživanja

U ovom istraživanju prvedvije varijable odnose se na obilježja ispitanika, a to su spol i dob ispitanika. Zatim su s jedne strane prediktorske varijable koje obilježavaju obiteljske prilike adolescenta, a to su: bračni status roditelja, broj djece u obitelji, materijalni status, zaposlenost i obrazovanje roditelja te pojava ovisnosti, nasilja u obitelji i osuđivanosti roditelja za kaznena djela. Budući da je jednostavnije svrstati varijable u skupine kako bi se lakše provela obrada podataka, varijable bračni status roditelja i broj djece u obitelji zajedno su nazvane: sastav obitelji; varijable materijalni status, obrazovanje i zaposlenost roditelja svrstane su u skupinu: socioekonomski status roditelja; a varijable alkoholizam roditelja, nasilje u obitelji i osuđivanost roditelja za kaznena djela u skupinu: rizična ponašanja roditelja. S druge strane nalaze se kriterijske varijable koje se odnose na indikatore koji ukazuju na poteškoće u ponašanju: uspjeh u školi, bježanje iz škole, ponavljanje razreda, koja srednja škola je upisana, agresivno ponašanje, jesu li počinjena kaznena djela te je li došlo do samoozljeđivanja. Ove varijable nisu svrstavane u skupine već su analizirane zasebno.

3.5. Obrada podataka

Uz računanje frekvencija po kategorijama varijabli za potrebe deskriptivne analize, u ovom radu bit će primijenjena i metoda hi-kvadrat¹⁶ testa kojom se testiraju razlike između ispitanika na različitim pozicijama na kriterijskim varijablama (uspjeh u školi, bježanje iz škole, ponavljanje razreda, upisana srednja škola, pojava agresivnog ponašanja, samoozljeđivanje, kaznena djela) s obzirom na prediktorske varijable koje se tiču obiteljskih obilježja (broj djece u obitelji, bračni status, materijalni status, zaposlenost i obrazovanje roditelja, alkoholizam roditelja, nasilje u obitelji i osuđivanost roditelja za kaznena djela). Podaci su analizirani u statističkom programu SPSS 19. Svi postoci računati

¹⁶Hi-kvadrat test se koristi za analizu odnosa nominalnih varijabli te ćemo njime provjeravati povezanost među svim varijablama u ovom istraživanju.

su na validnim rezultatima, a zaključci o statističkoj značajnosti doneseni su na razini rizika .05.

3.6. Rezultati i rasprava

3.6.1. Sociodemografske karakteristike ispitanika

U istraživanju je sudjelovalo 100 ispitanika, od kojih je 57 osoba muškog spola, a 43 osobe ženskog spola. Ispitanici su u dobi između 14 i 17 godina, a prosječna dob ispitanika je 15,58 godina. 17% ispitanika ima 14 godina, 32% ih ima 15 godina, 27% ih ima 16 godina, a 24% ispitanika 17 godina.

U našem uzorku 54% roditelja delinkventnih maloljetnika nije u braku, odnosno živi drugim stilovima života, dok 46% njih jest u braku. Broj djece u obitelji je u najvećem dijelu uzorka dvoje (28%), dok obitelji s više od petero djece obuhvaćaju svega 15% uzorka (tablica 1).

Tablica 1. Broj djece u obitelji

Broj djece	Frekvencija	Postotak	Kumulativni postotak
1	15	15,0	15,0
2	28	28,0	43,0
3	15	15,0	58,0
4	17	17,0	75,0
5	10	10,0	85,0
6	6	6,0	91,0
7	5	5,0	96,0
8	2	2,0	98,0
9	1	1,0	99,0
10	1	1,0	100,0
Ukupno	100	100,0	

Što se tiče materijalnog statusa obitelji štićenika, linija siromaštva je 1850 kn mjesečno po osobi, dok je prosječni materijalni status između 1850 i 3000 kn mjesečno po osobi, a imućni iznad 3000 kn. U našem uzorku 56 obitelji je siromašno, 34 ih je prosječnog statusa, a tek 6 ih je imućno, dok za obitelji 4 štićenika nema podatka o tome. Kada govorimo o obrazovanju očeva štićenika, bez osnovne škole ih je 9, samo s osnovnom školom 31, sa srednjom stručnom spremom 46, a s fakultetom 5, dok za devetoricu nema podataka o obrazovanju. Majki bez osnovne škole ima 7, s osnovnom školom 38, sa srednjom stručnom spremom 46, a s fakultetom 7, dok za dvije majke nema podataka o tome. Zatim, od 98 roditelja za koje imamo podatke o zaposlenosti, u 40 slučajeva ne radi niti jedan roditelj, u 42 slučaja zaposlen je samo jedan roditelj, a samo u 16 slučajeva zaposlena su oba roditelja.

Od ovisnosti roditelja o psihoaktivnim tvarima, odlučila sam se bilježiti isključivo pojavu alkoholizma oca, budući da sam je prepoznala kao najčešću za razliku od drugih ovisnosti. Tako je 35 očeva štićenika ovisno o alkoholu, dok njih 63 nije ovisno, a za dvojicu očeva nemamo podataka. Varijabla nasilje u obitelji odnosi se na sve vrste nasilja, a pokazuje nam da u 51 slučaj ima nasilja, a u 48 slučajeva ga nema, dok za jedan slučaj nemamo podatka. Kod 37 štićenika postoji izrečena sudska mjera barem jednom od roditelja, a kod 62 njih ona ne postoji, a za jedan slučaj nemamo podatka.

3.6.2. Provjera hipoteza

H1: Nepovoljniji sastav obitelji negativno je povezan s pojedinim pokazateljima delinkventnog ponašanja.

Pod nazivom nepovoljan sastav obitelji podrazumijeva se da u varijabli bračni status roditelji adolescenata nisu u braku, a u varijabli broj djece u obitelji da je broj djece veći od troje. Na temelju obrađene literature i proučenih istraživanja možemo reći da su ispitanici iz obitelji povoljnije strukture statistički značajno rjeđe imali problema tijekom osnovnog školovanja te manje poteškoća u ponašanju nego ispitanici koji nisu i ne žive s oba roditelja, odnosno čiji roditelji nisu u braku te koji dolaze iz obitelji s mnogo djece. Stoga očekujemo kako će se ova prva hipoteza potvrditi. Prvo ćemo testirati povezanost *bračnog statusa* roditelja s pokazateljima delinkventnog ponašanja.

Proveden je hi-kvadrat test nad varijablom bračnog statusa i školskog uspjeha od prvog do četvrtog razreda osnovne škole, gdje je lošiji školski uspjeh definiran ocjenama 2 i 3, a bolji školski uspjeh ocjenama 4 i 5. Tablica 2 prikazuje frekvencije i postotke navedenih varijabli.

Tablica 2. Frekvencije varijabli školskog uspjeha do 4. razreda i bračnog statusa

		bračni status		
		nisu u braku	u braku	
školski uspjeh 1.-4. razreda	lošiji školski uspjeh	N	3	2
	školski uspjeh 1.-4.		60,00%	40,00%
	bračni status		9,40%	7,70%
	bolji školski uspjeh	N	29	24
	školski uspjeh 1.-4.		54,70%	45,30%
	bračni status		90,60%	92,30%

Provjera je pokazala da statistički značajna povezanost na razini rizika .05 između bračnog statusa roditelja i školskog uspjeha od 1. do 4. razreda ne postoji ($\chi^2 = .052$, $df = 1$,

$p=.820$)¹⁷. Također, utvrđeno je kako ne postoji statistički značajna povezanost ni između bračnog statusa roditelja i školskog uspjeha od 5. do 8. razreda ($\chi^2=2.388$, $df=1$, $p=.122$) (Tablica 3).

Tablica 3. Frekvencije varijabli školskog uspjeha od 5. do 8. razreda i bračnog statusa

		bračni status		
		nisu u braku	u braku	
školski uspjeh od 5. do 8. razreda	lošiji školski uspjeh	N	19	21
		školski uspjeh 5.-8.	47,50%	52,50%
		bračni status	65,50%	84,00%
	bolji školski uspjeh	N	10	4
		školski uspjeh 5.-8.	71,40%	28,60%
		bračni status	34,50%	16,00%

Statistički značajna povezanost ne postoji niti između ostalih pokazatelja delinkventnog ponašanja i bračnog statusa (tablica 4), gdje su provedbom hi-kvadrat testa izračunate sljedeće vrijednosti: za bračni status i ponavljanje razreda ($\chi^2=.595$, $df=1$, $p=.441$), bračni status i srednja škola ($\chi^2=.903$, $df=1$, $p=.342$)¹⁸, bračni status i samoozljeđivanje ($\chi^2=.193$, $df=1$, $p=.661$), bračni status i agresija ($\chi^2=.250$, $df=1$, $p=.617$), bračni status i bježanje iz škole ($\chi^2=.397$, $df=1$, $p=.529$), te bračni status i kaznena djela ($\chi^2=.838$, $df=2$, $p=.658$)¹⁹.

Tablica 4. Frekvencije pokazatelja delinkventnog ponašanja i bračnog statusa

		bračni status		
		nisu u braku	u braku	
ponavljanje razreda	ponavljali su razred	N	24	24
		ponavljanje razreda	50,00%	50,00%
		bračni status	44,40%	52,20%
	nisu ponavljali razred	N	30	22
		ponavljanje razreda	57,70%	42,30%
		bračni status	55,60%	47,80%
srednja škola	ne pohađaju srednju školu	N	11	6
		srednja škola	64,7%	35,3%
		bračni status	33,3%	22,2%
	pohađaju srednju školu	N	22	21
		srednja škola	51,2%	48,8%
		bračni status	66,7%	77,8%
samoozljeđivanje	samoozljeđivali su se	N	15	11

¹⁷ Provedeni hi-kvadrat je lažni jer je za 50% ćelija $N < 5$.

¹⁸ Provedeni hi-kvadrat test je lažni jer je za 33% ćelija $N < 5$.

¹⁹ Provedeni hi-kvadrat test je lažni jer je za 66% ćelija $N < 5$.

		Samoozljeđivanje	57,70%	42,30%
		bračni status	27,80%	23,90%
	nisu se samoozljeđivali	N	39	35
		Samoozljeđivanje	52,70%	47,30%
		bračni status	72,20%	76,10%
agresivno ponašanje	agresivni su	N	40	32
		Agresija	55,60%	44,40%
		bračni status	74,10%	69,60%
	nisu agresivni	N	14	14
		Agresija	50,00%	50,00%
		bračni status	25,90%	30,40%
bježanje iz škole	bježe iz škole	N	46	37
		bježanje iz škole	55,40%	44,60%
		bračni status	85,20%	80,40%
	ne bježe iz škole	N	8	9
		bježanje iz škole	47,10%	52,90%
		bračni status	14,80%	19,60%
kaznena djela	nasilnička djela	N	4	2
		kaznena djela	66,70%	33,30%
		bračni status	9,50%	6,50%
	imovinska kaznena djela	N	35	25
		kaznena djela	58,30%	41,70%
		bračni status	83,30%	80,60%
	ostala djela	N	3	4
		kaznena djela	42,90%	57,10%
		bračni status	7,10%	12,90%

Kod povezanosti bračnog statusa i školskog uspjeha vidljivo je kako podjednak broj ispitanika s obzirom na bračni status roditelja ima bolji i podjednak broj ispitanika ima lošiji školski uspjeh, gdje nešto veći broj ispitanika s boljim školskim uspjehom čiji roditelji nisu u braku od onih čiji roditelji jesu u braku, zato što je i općeniti broj maloljetnih delinkvenata iz Doma Dugave čiji roditelji nisu u braku veći od onih čiji su roditelji u braku. Tako je i s drugim varijablama, viši je broj onih koji iskazuju poteškoće u ponašanju i onih koji ih ne iskazuju kada se gledaju u odnosu na roditelje koji nisu u braku. Jedino kada je u pitanju bježanje iz škole, veći je broj onih koji ne bježe iz škole čiji su roditelji u braku od onih čiji roditelji nisu u braku. Što se tiče srednje škole, ispitanici je u najvećem postotku ne pohađaju (od cijelog uzorka njih 57%), neki jer zbog svoje dobi ionako pripadaju osnovnoj školi, a neki su zbog problema tijekom školovanja (ponavljanje razreda) još uvijek u osnovnoj školi, iako bi po dobi trebali pripadati srednjoj školi. Međutim, u ovom istraživanju analizu ćemo raditi samo na onima koji bi trebali biti u srednjoj školi, a nisu, te onima koji redovno pohađaju

srednju školu. Udio ispitanika koji ne pohađaju srednju školu, a trebali bi, veći je za 8% kod ispitanika čiji roditelji nisu u braku. Broj ispitanika koji pohađaju srednju školu, a roditelji im nisu u braku (22), podjednak je broju ispitanika koji pohađaju srednju školu, a roditelji im jesu u braku (21). Što se tiče vrsti kaznenih djela, najviše je onih koji vrše imovinska kaznena djela (82%) i to ih je za 14% više onih čiji roditelji nisu u braku od onih čiji su roditelji u braku. Nasilnička djela za 2.7% više čine oni čiji roditelji nisu u braku, a ostala djela čine za 1.5% više oni čiji su roditelji u braku.

Iz prikazanih rezultata vidljivo je kako između potpunosti obitelji i pokazatelja delinkventnog ponašanja kod adolescenata ne postoji statistički značajna povezanost. Ne postojanje te povezanosti među navedenim varijablama ima moguću izvor u malom uzorku na kojemu je vršeno istraživanje (N=100, min. N=54 za školski uspjeh od 5. do 8. razreda), a u prilog tome bi išlo istraživanje koje je proveo Jašović (1971) u kojemu je utvrđena statistički značajna razlika između delinkventne i kontrolne skupine maloljetnika u pogledu potpunosti obitelji. Točnije, u delinkventnoj skupini maloljetnika našlo se 30% ispitanika čiji su roditelji rastavljeni, a u kontrolnoj njih samo 7%. Ipak većina istraživanja pokazuje kako nepotpuna obitelj, pri čemu se u ovom slučaju prvenstveno misli na rastavu roditelja, nije rizičnija od cjelovite obitelji po pitanju maloljetničke delinkvencije (Singer i Mikšaj-Todorović, 1993).

U nastavku smo testirali povezanost *broja djece u obitelji* s pokazateljima delinkventnog ponašanja (tablica 5). Prediktorska varijabla dijeli se na manji (1 do 3) i veći broj djece (4 do 10).

Tablica 5. Frekvencije pokazatelja delinkventnog ponašanja i broja djece u obitelji

		broj djece		
		manji broj djece		veći broj djece
školski uspjeh do 4. razreda	lošiji školski uspjeh	N	4	1
		školski uspjeh do 4.	80,00%	20,00%
		broj djece	10,50%	5,00%
	bolji školski uspjeh	N	34	19
		školski uspjeh do 4.	64,20%	35,80%
		broj djece	89,50%	95,00%
školski uspjeh do 8. razreda	lošiji školski uspjeh	N	20	20
		školski uspjeh do 8.	50,00%	50,00%
		broj djece	60,60%	95,20%
	bolji školski uspjeh	N	13	1
		školski uspjeh do 8.	92,90%	7,10%
		broj djece	39,40%	4,80%
ponavljanje	ponavljali su	N	27	21

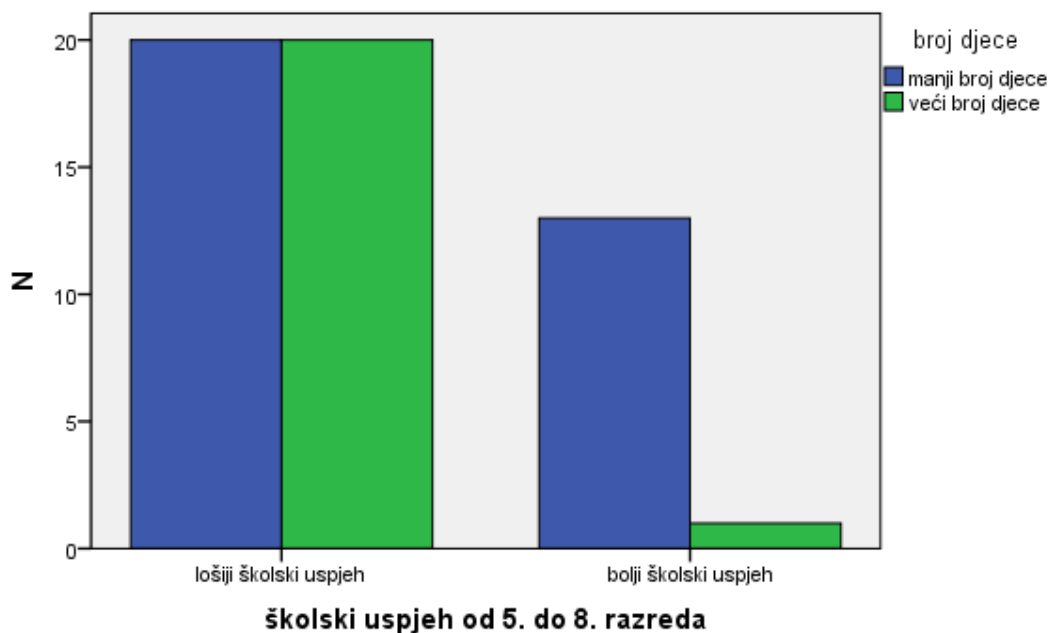
razreda	razred	ponavljanje razreda	56,30%	43,80%
		broj djece	46,60%	50,00%
srednja škola	nisu ponavljali razred	N	31	21
		ponavljanje razreda	59,60%	40,40%
	broj djece	53,40%	50,00%	
	ne pohađaju srednju školu	N	9	8
srednja škola		52,9%	47,1%	
srednja škola	pohađaju srednju školu	broj djece	24,3%	34,8%
		N	28	15
	srednja škola	65,1%	34,9%	
	broj djece	75,7%	65,2%	
samoozljeđivanje	samoozljeđivali su se	N	14	12
		samoozljeđivanje	53,80%	46,20%
	broj djece	24,10%	28,60%	
	nisu se samoozljeđivali	N	44	30
samoozljeđivanje		59,50%	40,50%	
agresivno ponašanje	agresivni su	broj djece	75,90%	71,40%
		N	42	30
	agresija	58,30%	41,70%	
	broj djece	72,40%	71,40%	
agresivno ponašanje	nisu agresivni	N	16	12
		agresija	57,10%	42,90%
	broj djece	27,60%	28,60%	
	bježanje iz škole	bježe iz škole	N	48
bježanje iz škole			57,80%	42,20%
broj djece		82,80%	83,30%	
ne bježe iz škole		N	10	7
	bježanje iz škole	58,80%	41,20%	
kaznena djela	nasilnička djela	broj djece	17,20%	16,70%
		N	6	0
	kaznena djela	100,00%	0,00%	
	broj djece	13,60%	0,00%	
kaznena djela	imovinska kaznena djela	N	36	24
		kaznena djela	60,00%	40,00%
	broj djece	81,80%	82,80%	
	ostala djela	N	2	5
kaznena djela		28,60%	71,40%	
ostala djela	broj djece	4,50%	17,20%	

Nije pronađena statistički značajna povezanost na razini rizika .05 između broja djece u obitelji s varijablama školski uspjeh od 1. do 4. razreda ($\chi^2=.508$, $df=1$, $p=.476$)²⁰, ponavljanje razreda ($\chi^2=.116$, $df=1$, $p=.733$), srednja škola ($\chi^2=.764$, $df=1$,

²⁰ Provedeni hi-kvadrat je lažni jer je za 50% ćelija $N < 5$.

$p=.382$)²¹, samoozljeđivanje ($\chi^2=.249$, $df=1$, $p=.618$), agresivno ponašanje ($\chi^2=.012$, $df=1$, $p=.914$), bježanje iz škole ($\chi^2=.006$, $df=1$, $p=.940$) i kaznena djela ($\chi^2=.6.895$, $df=2$, $p=.032$)²².

Statistički značajna povezanost na razini rizika .05 utvrđena je između broja djece u obitelji i školskog uspjeha od 5. do 8. razreda ($\chi^2=8.015$, $df=1$, $p=.005$). Lošiji školski uspjeh zastupljen je jednako kod adolescenata koji žive u brojnijoj (50%) i manje brojnoj obitelji (50%). Međutim, bolji školski uspjeh češći je za 92,8% kod adolescenata koji su iz manje brojnih obitelji (grafikon 1), u odnosu na adolescente iz brojnijih obitelji.

Grafikon 1. Školski uspjeh od 5. do 8. razreda osnovne škole u odnosu na broj djece u obitelji

Iako je utvrđena statistički značajna povezanost između broja djece u obitelji i školskog uspjeha od 5. do 8. razreda, uzorak na kojemu je povezanost utvrđena je vrlo malen ($N=54$), zbog čega nije moguće tvrditi kako bi ta ista povezanost bila prisutna u nekom reprezentativnijem i većem uzorku, međutim svakako je podatak zanimljiv. Za potvrdu utvrđene povezanosti nije pronađeno niti jedno istraživanje koje bi istu potvrdilo ili opovrglo. U provedenom istraživanju nije utvrđena ni statistički značajna povezanost između broja djece u obitelji i ostalih varijabli koje su usko povezane sa školskim uspjehom, a to su bježanje iz škole i ponavljanje razreda. Ali, prema Singer i sur. (2008) s porastom broja djece u obitelji uvelike se povećava rizik od pojave navedenih problematičnih ponašanja, što znatno

²¹ Provedeni hi-kvadrat test je lažni jer je za 33% ćelija $N<5$.

²² Provedeni hi-kvadrat test je lažni jer je za 66% ćelija $N<5$.

utječe i na sam školski uspjeh maloljetnika. To je također jedna od interpretacija dobivene povezanosti u našem istraživanju.

Barbara Wootton (1959) utvrdila je kako delinkventni maloljetnici u znatno većoj mjeri dolaze iz većih obitelji, nego nedelinkventni iz različito konstruiranih kontrolnih skupina. To je moguće objasniti pojavom poremećene obiteljske strukture u obiteljima s većim brojem djece, gdje se multipliciraju problemi poput nedostatka objekta identifikacije, materijalni problemi ili u slučaju razvoda, problemi u odnosima među članovima obitelji (Singer i sur., 2008). Međutim, to isto na ovom istraživanju nismo potvrdili.

S obzirom na sve izloženo i mali uzorak na kojem se provodi istraživanje, možemo reći da je *H1 djelomično prihvaćena*. Odnosno, nepovoljniji uvjeti bračnog statusa nisu povezani s pokazateljima delinkventnog ponašanja adolescenata, međutim, veći broj djece u obitelji negativno je povezan s pojedinim pokazateljima delinkventnog ponašanja, konkretno, sa školskim uspjehom od 5. do 8. razreda.

H2: Što je socioekonomski status viši, to je manja vjerojatnost pojavljivanja pojedinih oblika delinkventnog ponašanja kod adolescenata.

Testirajući povezanost varijabli koje označavaju socioekonomski status s varijablama koje se odnose na delinkventno ponašanje, prvo smo ispitivali povezanost između *materijalnog statusa* i oblika delinkventnog ponašanja na razini rizika .05 (tablica 6).

Mnoga istraživanja ističu siromaštvo, odnosno niži ekonomski status kao jedan od glavnih etioloških čimbenika koji pridonosi pojavi delinkvencije maloljetnika, budući da je on najčešće povezan sa socijalno patološkim ponašanjima u obitelji poput alkoholizma, skitnje i poremećenih odnosa (Singer i sur., 2008). Stoga se očekuje da će hipoteza biti potvrđena.

Materijalni status podijelili smo na tri kategorije:

- siromašni – obitelji s manje od 1850 kn mjesečno po osobi,
- prosječni – obitelji s između 1850 i 3000 kn mjesečno po osobi,
- imućni – obitelji s iznad 3000 kn mjesečno po osobi.

Testiranje je pokazalo da ne postoji statistički značajna povezanost na razini rizika .05 između materijalnog statusa i varijabli: školski uspjeh od 1. do 4. razreda ($\chi^2=2.494$, $df=2$, $p=.781$), školski uspjeh od 5. do 8. razreda ($\chi^2=2.491$, $df=2$, $p=.288$), ponavljanje razreda ($\chi^2=6.023$, $df=2$, $p=.049$)²³, pohađanje srednje škole ($\chi^2=4.536$, $df=2$, $p=.104$),

²³ Provedeni hi-kvadrat test je lažni jer je za 33% ćelija $N < 5$.

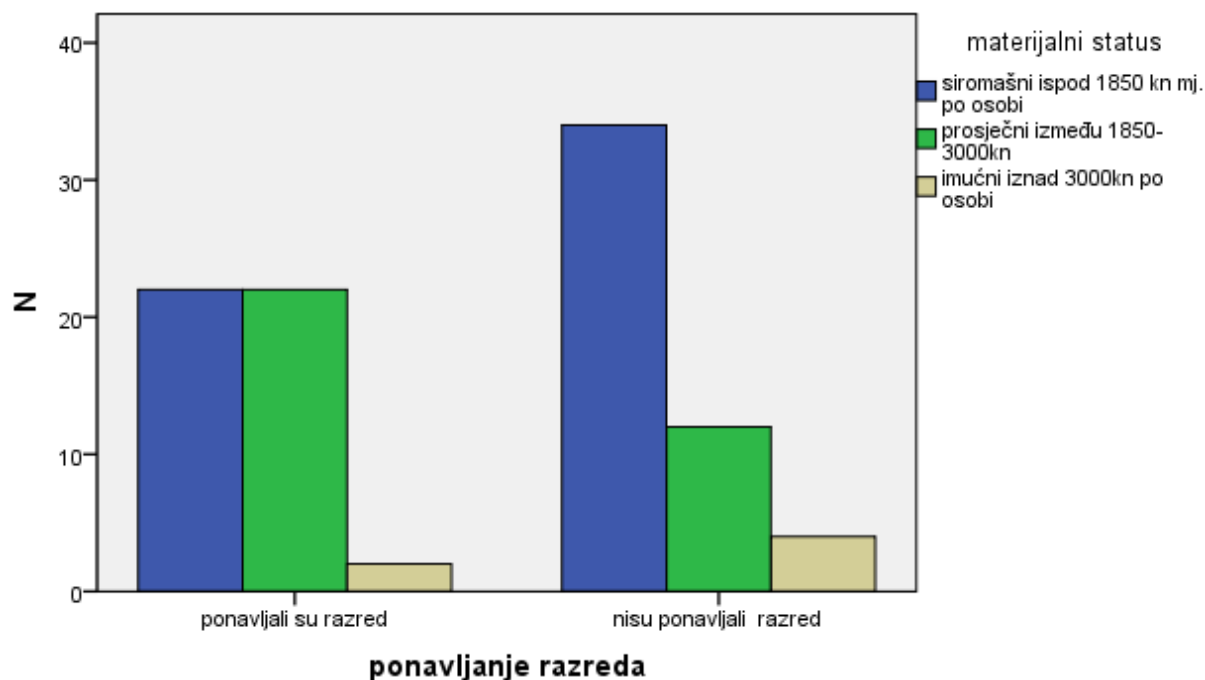
samoozljeđivanje ($\chi^2=2.607$, $df=2$, $p=.272$), agresivno ponašanje ($\chi^2=1.021$, $df=2$, $p=.600$), bježanje iz škole ($\chi^2=5.311$, $df=2$, $p=.070$) i vrste kaznenih djela ($\chi^2=7.679$, $df=4$, $p=.104$).

Tablica 6. Frekvencije pokazatelja delinkventnog ponašanja i materijalnog statusa

		materijalni status			
			siromašni	prosječni	imućni
školski uspjeh do 4. razreda	lošiji školski uspjeh	N	3	2	0
		školski uspjeh do 4.	60,00%	40,00%	0,00%
		materijalni status	10,70%	8,70%	0,00%
	bolji školski uspjeh	N	25	21	4
		školski uspjeh do 4.	50,00%	42,00%	8,00%
		materijalni status	89,30%	91,30%	100,00%
školski uspjeh do 8. razreda	lošiji školski uspjeh	N	22	14	2
		školski uspjeh do 8.	57,90%	36,80%	5,30%
		materijalni status	81,50%	66,70%	50,00%
	bolji školski uspjeh	N	5	7	2
		školski uspjeh do 8.	35,70%	50,00%	14,30%
		materijalni status	18,50%	33,30%	50,00%
ponavljanje razreda	ponavljali su razred	N	22	22	2
		ponavljanje razreda	47,80%	47,80%	4,30%
		materijalni status	39,30%	64,70%	33,30%
	nisu ponavljali razred	N	34	12	4
		ponavljanje razreda	68,00%	24,00%	8,00%
		materijalni status	60,70%	35,30%	66,70%
srednja škola	ne pohađaju srednju školu	N	12	4	0
		srednja škola	75,00%	25,00%	0,00%
		materijalni status	38,70%	19,00%	0,00%
	pohađaju srednju školu	N	19	17	5
		srednja škola	46,30%	41,50%	12,20%
		materijalni status	61,30%	81,00%	100,00%
samoozljeđivanje	samoozljeđivali su se	N	12	10	3
		samoozljeđivanje	48,00%	40,00%	12,00%
		materijalni status	21,40%	29,40%	50,00%
	nisu se samoozljeđivali	N	44	24	3
		samoozljeđivanje	62,00%	33,80%	4,20%
		materijalni status	78,60%	70,60%	50,00%
agresivno ponašanje	agresivni su	N	43	23	4
		agresija	61,40%	32,90%	5,70%
		materijalni status	76,80%	67,60%	66,70%
	nisu agresivni	N	13	11	2
		agresija	50,00%	42,30%	7,70%

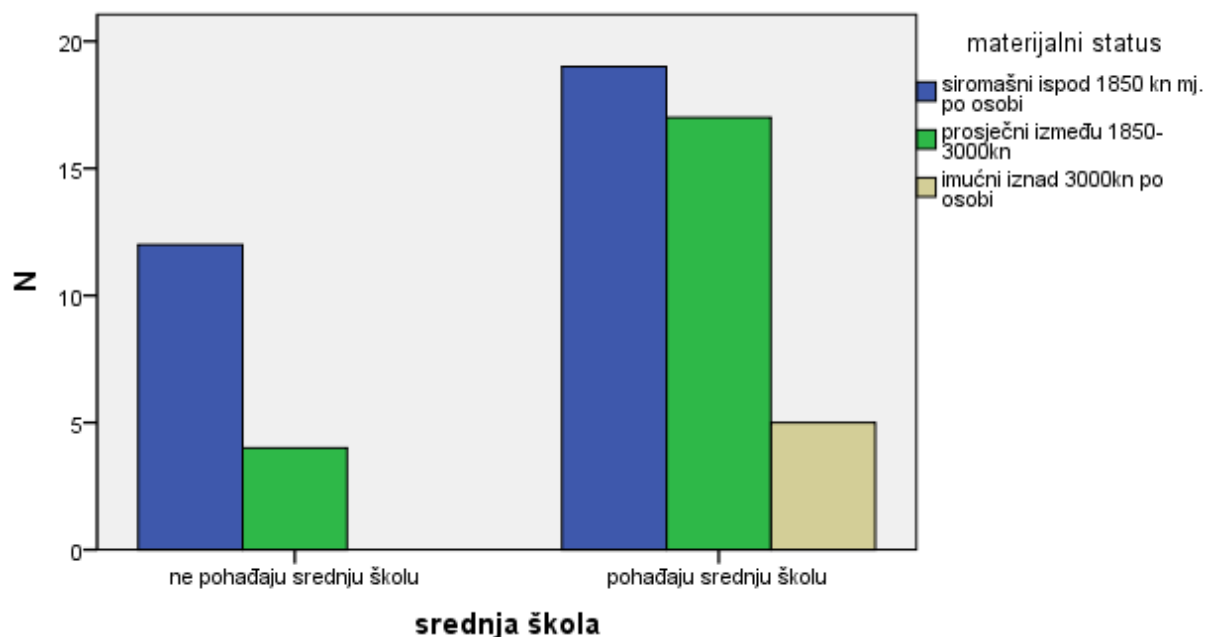
		materijalni status	23,20%	32,40%	33,30%
bježanje iz škole	bježe iz škole	N	42	32	5
		bježanje iz škole	53,20%	40,50%	6,30%
		materijalni status	75,00%	94,10%	83,30%
	ne bježe iz škole	N	14	2	1
		bježanje iz škole	82,40%	11,80%	5,90%
		materijalni status	25,00%	5,90%	16,70%
kaznena djela	nasilnička djela	N	2	2	2
		kaznena djela	33,30%	33,30%	33,30%
		materijalni status	5,30%	7,40%	40,00%
	imovinska kaznena djela	N	31	23	3
		kaznena djela	54,40%	40,40%	5,30%
		materijalni status	81,60%	85,20%	60,00%
	ostala djela	N	5	2	0
		kaznena djela	71,40%	28,60%	0,00%
		materijalni status	13,20%	7,40%	0,00%

Iz tablice 6 je vidljivo kako je materijalni status na neki način povezan s pokazateljima delinkventnog ponašanja, budući da je uvijek veći broj adolescenata s nižim materijalnim statusom na varijablama koje prikazuju problematično ponašanje pojedinca. Naime, u korištenom uzorku, više je od polovice ispitanika siromašno (58%), a odmah nakon njih slijede oni srednjeg statusa (35%), dok je vrlo malo njih iz imućnih obitelji (6%). Navedeno otežava pouzdanije utvrđivanje povezanosti materijalnog statusa i pokazatelja delinkventnog ponašanja na ovoj veličini uzorka, ali također u ovom slučaju potkrepljuje pretpostavku kako većina delinkvenata dolazi iz materijalno oskudnijih obitelji. Kod varijable ponavljanje razreda 39% ispitanika koji dolaze iz siromašnih obitelji ponavljalo je razred, dok je taj postotak kod ispitanika koji dolaze iz prosječnih obitelji 65%, a kod ispitanika koji dolaze iz imućnih obitelji, najmanji 33% (grafikon 2).

Grafikon 2. Ponavljanje razreda u odnosu na materijalni status obitelji

Iako nije utvrđena statistički značajna povezanost materijalnog statusa i pohađanja srednje škole ispitanika, uočeno je kako se povećanjem imućnosti obitelji iz koje ispitanik dolazi, povećava i njihov udio u pohađanju srednje škole (grafikon 3). Tako je udio ispitanika iz siromašnih obitelji 61% koji pohađaju srednju školu, a udio ispitanika iz prosječnih obitelji 81% koji pohađaju srednju školu, dok svi ispitanici (100%) iz imućnih obitelji pohađaju srednju školu.

Grafikon 3. Pohađanje srednje škole u odnosu na materijalni status obitelji

Navedeno potvrđuje Singer i sur. (2008) gdje utvrđuje kako srednju školu pohađa statistički značajno više ispitanika koji dolaze iz obitelji boljega socijalnoga i ekonomskoga statusa. Navedeno se također odnosi i na ponavljanje razreda, ali i na sve druge pokazatelje delinkventnog ponašanja, što provedbom testiranja ovog dijela hipoteze nismo dokazali, najvjerojatnije zbog veličine korištenog uzorka.

Zatim smo provjerili povezanost obrazovanja oca s varijablama problematičnog ponašanja (tablica 7). Varijabla obrazovanje oca podijeljena je na dvije kategorije:

- niže obrazovanje (bez osnovne škole ili završena osnovna škola) i
- više obrazovanje (završena srednja škola ili fakultet).

Rezultati mnogih istraživanja pokazuju kako je obrazovna razina roditelja delinkventne mladeži, kao i mladih s poremećajima u ponašanju u cjelini, niža od prosječne obrazovne razine karakteristične za opću populaciju (Poldrugač, 1990).

Provođenjem hi-kvadrat testa ustanovilo se da ne postoji statistički značajna povezanost na razini rizika .05 s varijablama: školski uspjeh 1.-4. razreda ($\chi^2=.777$, $df=1$, $p=.378$), školski uspjeh 5.-8. razreda ($\chi^2=.368$, $df=1$, $p=.544$), ponavljanje razreda ($\chi^2=.109$, $df=1$, $p=.742$), pohađanje srednje škole ($\chi^2=1.266$, $df=1$, $p=.260$), samoozljeđivanje ($\chi^2=.000$, $df=1$, $p=.996$), agresivno ponašanje ($\chi^2=2.788$, $df=1$, $p=.095$), bježanje iz škole ($\chi^2=.288$, $df=1$, $p=.592$) i vrste kaznenih djela ($\chi^2=.637$, $df=2$, $p=.727$).

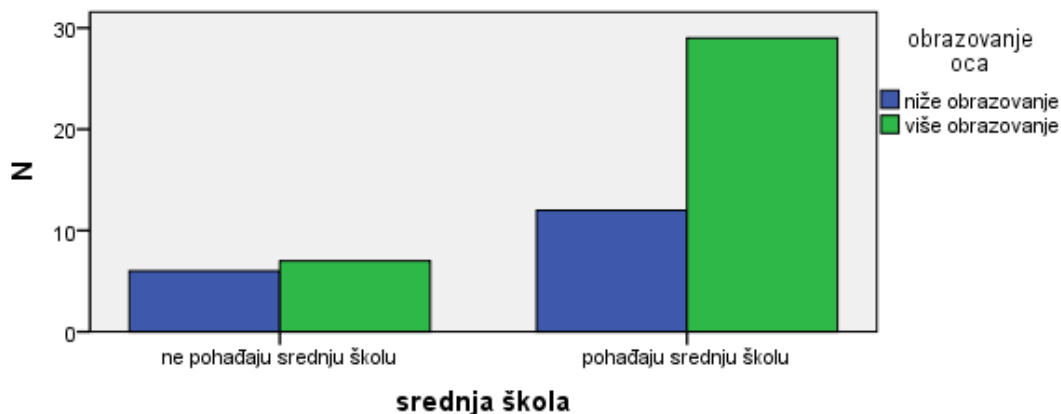
Tablica 7. Frekvencije pokazatelja delinkventnog ponašanja i obrazovanja oca

		obrazovanje oca		
		niže obrazovanje	više obrazovanje	
školski uspjeh do 4. razreda	lošiji školski uspjeh	N	3	2
		školski uspjeh do 4.	60,00%	40,00%
		obrazovanje oca	13,60%	6,50%
	bolji školski uspjeh	N	19	29
		školski uspjeh do 4.	39,60%	60,40%
		obrazovanje oca	86,40%	93,50%
školski uspjeh do 8. razreda	lošiji školski uspjeh	N	16	21
		školski uspjeh do 8.	43,20%	56,80%
		obrazovanje oca	80,00%	72,40%
	bolji školski uspjeh	N	4	8
		školski uspjeh do 8.	33,30%	66,70%
		obrazovanje oca	20,00%	27,60%
ponavljanje razreda	ponavljali su razred	N	19	26
		ponavljanje razreda	42,20%	57,80%

		obrazovanje oca	47,50%	51,00%
	nisu	N	21	25
	ponavljali	ponavljanje razreda	45,70%	54,30%
	razred	obrazovanje oca	52,50%	49,00%
srednja škola	ne pohađaju srednju školu	N	6	7
		srednja škola	46,20%	53,80%
		obrazovanje oca	33,30%	19,40%
	pohađaju srednju školu	N	12	29
		srednja škola	29,30%	70,70%
		obrazovanje oca	66,70%	80,60%
samoozljeđivanje	samo-ozljeđivali su se	N	11	14
		samoozljeđivanje	44,00%	56,00%
		obrazovanje oca	27,50%	27,50%
	nisu se samo-ozljeđivali	N	29	37
		samoozljeđivanje	43,90%	56,10%
		obrazovanje oca	72,50%	72,50%
agresivno ponašanje	agresivni su	N	25	40
		agresija	38,50%	61,50%
		obrazovanje oca	62,50%	78,40%
	nisu agresivni	N	15	11
		agresija	57,70%	42,30%
		obrazovanje oca	37,50%	21,60%
bježanje iz škole	bježe iz škole	N	32	43
		bježanje iz škole	42,70%	57,30%
		obrazovanje oca	80,00%	84,30%
	ne bježe iz škole	N	8	8
		bježanje iz škole	50,00%	50,00%
		obrazovanje oca	20,00%	15,70%
kaznena djela	nasilnička djela	N	3	2
		kaznena djela	60,00%	40,00%
		obrazovanje oca	10,70%	5,40%
	imovinska kaznena djela	N	22	31
		kaznena djela	41,50%	58,50%
		obrazovanje oca	78,60%	83,80%
	ostala djela	N	3	4
		kaznena djela	42,90%	57,10%
		obrazovanje oca	10,70%	10,80%

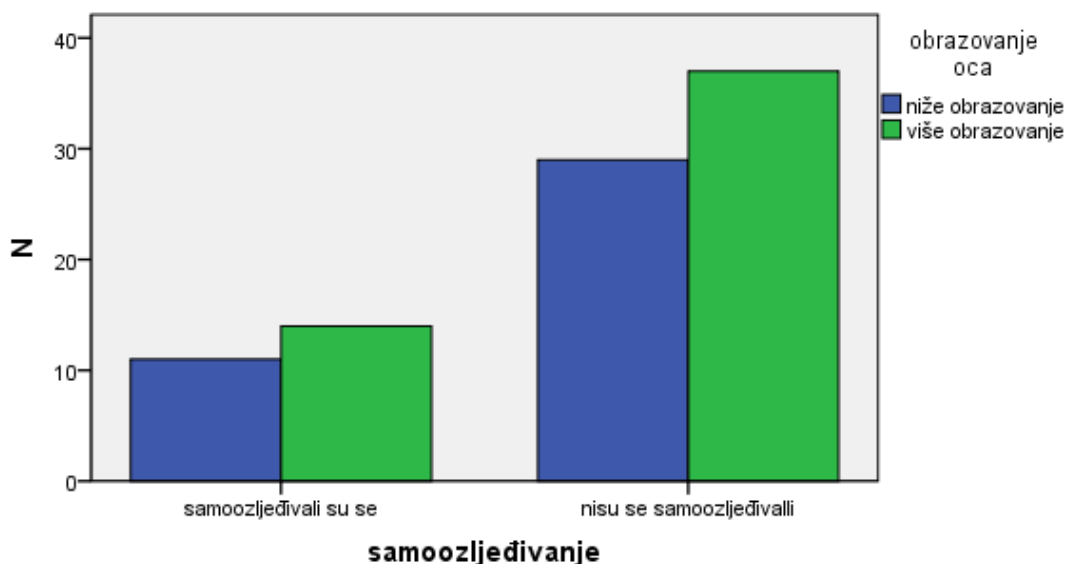
Iz tablice 7 vidljivo je kako 86% ispitanika čiji otac ima niže obrazovanje ima bolji uspjeh od 1. do 4. razreda, dok je taj udio veći (94%) kod ispitanika čiji otac ima više obrazovanje. Situacija je slična i kod boljeg školskog uspjeha od 5. do 8. razreda, gdje je 20%

ispitanika čiji otac ima niže obrazovanje, dok je taj udio za 7% veći kod ispitanika čiji otac ima više obrazovanje. Što se tiče pohađanja srednje škole (grafikon 4), udio ispitanika čiji otac ima niže obrazovanje također je manji (67%) u odnosu na ispitanike čiji otac ima više obrazovanje (81%).

Grafikon 4. Pohađanje srednje škole u odnosu na obrazovanje oca

Ponavljanje razreda pak ide u prilog ispitanicima čiji otac ima niže obrazovanje, ali se radi o svega 3.5% manje u odnosu na udio ispitanika koji ponavljaju razred, a otac im ima više obrazovanje. Kod ispitanika koji su se samoozljeđivali jednak je udio ispitanika i među onima čiji otac ima niže i čiji otac ima više obrazovanje (grafikon 5).

Grafikon 5. Samoozljeđivanje naspram obrazovanja oca

Ispitanici čiji otac ima više obrazovanje u većem postotku su skloni agresivnosti (78%) od onih čiji otac ima niže obrazovanje (63%). Također, ispitanici čiji otac ima više obrazovanje češće bježe iz škole i čine imovinska kaznena djela.

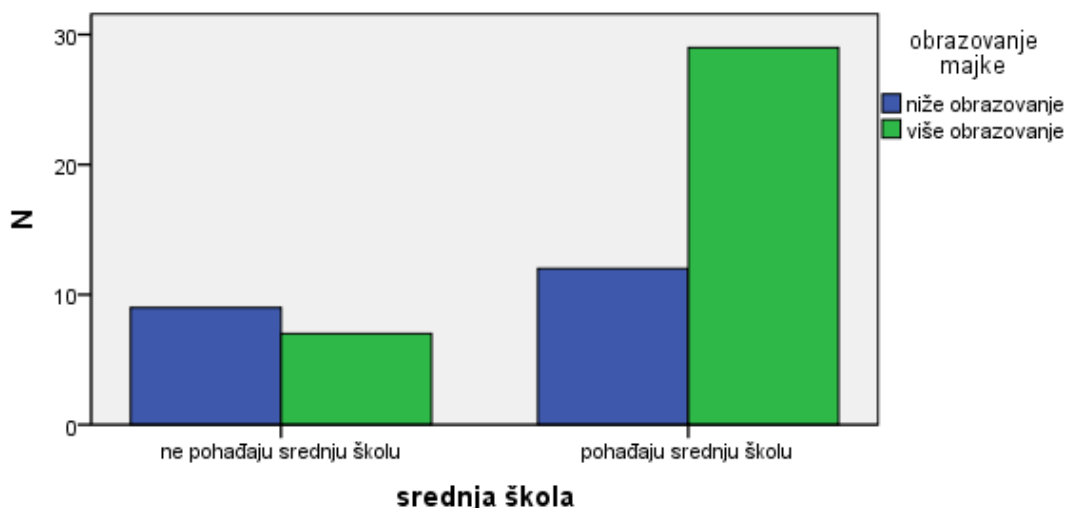
Između varijabli *obrazovanje majke* sljedećih pokazatelja delinkventnog ponašanja (tablica 8) nije pronađena statistički značajna korelacija na razini rizika .05: školski uspjeh 1.-4. razreda ($\chi^2=.782$, $df=1$, $p=.376$), ponavljanje razreda ($\chi^2=3.214$, $df=1$, $p=.073$) pohađanje srednje škole ($\chi^2=3.601$ $df=1$, $p=.058$), samoozljeđivanje ($\chi^2=.473$, $df=1$, $p=.491$), agresivno ponašanje ($\chi^2=.528$, $df=1$, $p=.467$), bježanje iz škole ($\chi^2=1.379$, $df=1$, $p=.240$) i vrste kaznenih djela ($\chi^2=3.294$, $df=2$, $p=.193$). Međutim, statistički značajna povezanost pokazala se u usporedbi varijable obrazovanje majke s varijablom školski uspjeh 5.-8. razreda ($\chi^2=4.814$ $df=1$, $p=.028$).

Tablica 8. Frekvencije pokazatelja delinkventnog ponašanja i obrazovanja majke

		obrazovanje majke		
		niže obrazovanje	više obrazovanje	
školski uspjeh do 4. razreda	lošiji školski uspjeh	N	3	2
		školski uspjeh do 4.	60,00%	40,00%
		obrazovanje majke	12,50%	5,90%
	bolji školski uspjeh	N	21	32
		školski uspjeh do 4.	39,60%	60,40%
		obrazovanje majke	87,50%	94,10%
školski uspjeh do 8. razreda	lošiji školski uspjeh	N	19	21
		školski uspjeh do 8.	47,50%	52,50%
		obrazovanje majke	90,50%	63,60%
	bolji školski uspjeh	N	2	12
		školski uspjeh do 8.	14,30%	85,70%
		obrazovanje majke	9,50%	36,40%
ponavljanje razreda	ponavljali su razred	N	26	21
		ponavljanje razreda	55,30%	44,70%
		obrazovanje majke	57,80%	39,60%
	nisu ponavljali razred	N	19	32
		ponavljanje razreda	37,30%	62,70%
		obrazovanje majke	42,20%	60,40%
srednja škola	ne pohađaju srednju školu	N	9	7
		srednja škola	56,30%	43,80%
		obrazovanje majke	42,90%	19,40%
	pohađaju srednju školu	N	12	29
		srednja škola	29,30%	70,70%
		obrazovanje majke	57,10%	80,60%
samoozljeđivanje	samoozljeđivali su se	N	10	15
		samoozljeđivanje	40,00%	60,00%
		obrazovanje majke	22,20%	28,30%

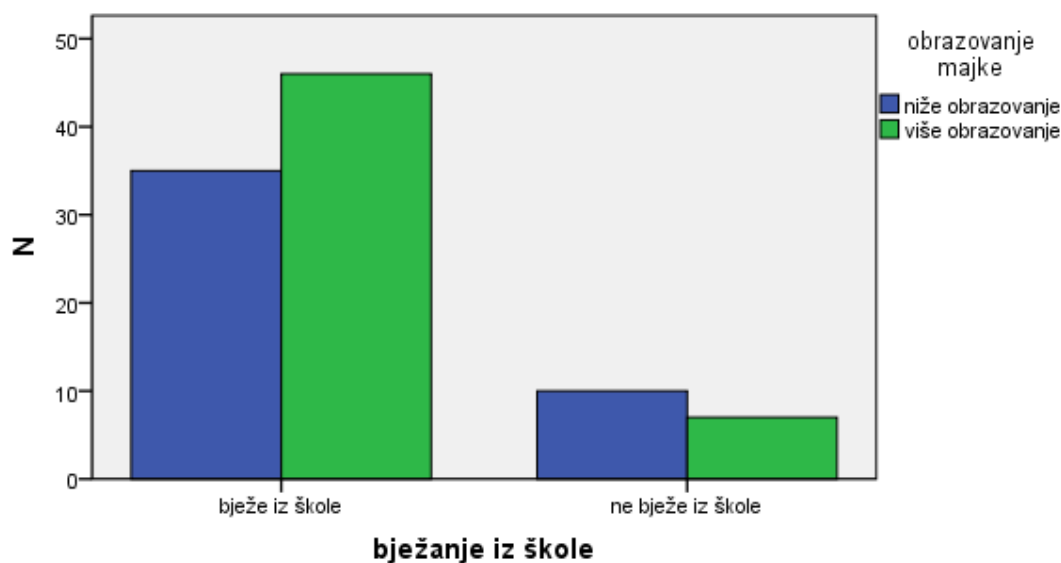
	nisu se samoozljeđivali	N	35	38
		samoozljeđivanje	47,90%	52,10%
		obrazovanje majke	77,80%	71,70%
agresivno ponašanje	agresivni su	N	31	40
		agresija	43,70%	56,30%
		obrazovanje majke	68,90%	75,50%
	nisu agresivni	N	14	13
		agresija	51,90%	48,10%
		obrazovanje majke	31,10%	24,50%
bježanje iz škole	bježe iz škole	N	35	46
		bježanje iz škole	43,20%	56,80%
		obrazovanje majke	77,80%	86,80%
	ne bježe iz škole	N	10	7
		bježanje iz škole	58,80%	41,20%
		obrazovanje majke	22,20%	13,20%
kaznena djela	nasilnička djela	N	1	5
		kaznena djela	16,70%	83,30%
		obrazovanje majke	3,10%	12,80%
	imovinska kaznena djela	N	29	29
		kaznena djela	50,00%	50,00%
		obrazovanje majke	90,60%	74,40%
	ostala djela	N	2	5
		kaznena djela	28,60%	71,40%
		obrazovanje majke	6,30%	12,80%

Ispitanika čije majke imaju više obrazovanje je za 6% više s boljim školskim uspjehom od 1. do 4. razreda, od onih čije majke imaju niže obrazovanje. Veći je postotak ispitanika (18%) čija majka ima više obrazovanje, od onih čija ima niže obrazovanje, kada promatramo ne ponavljanje razreda. Po pitanju pohađanja srednje škole udio ispitanika čija majka ima više obrazovanje iznosi 81%, dok udio ispitanika čija majka ima niže obrazovanje iznosi 57% (grafikon 6).

Grafikon 6. Pohađanje srednje škole naspram obrazovanja majke

Ipak, po pitanju samoozljeđivanja, agresivnosti i bježanja iz škole (grafikon 7) ispitanici čije majke imaju više obrazovanje prednjače u udjelu, u odnosu na ispitanike čije majke imaju niže obrazovanje, i to redom 6%, 7% i 9%.

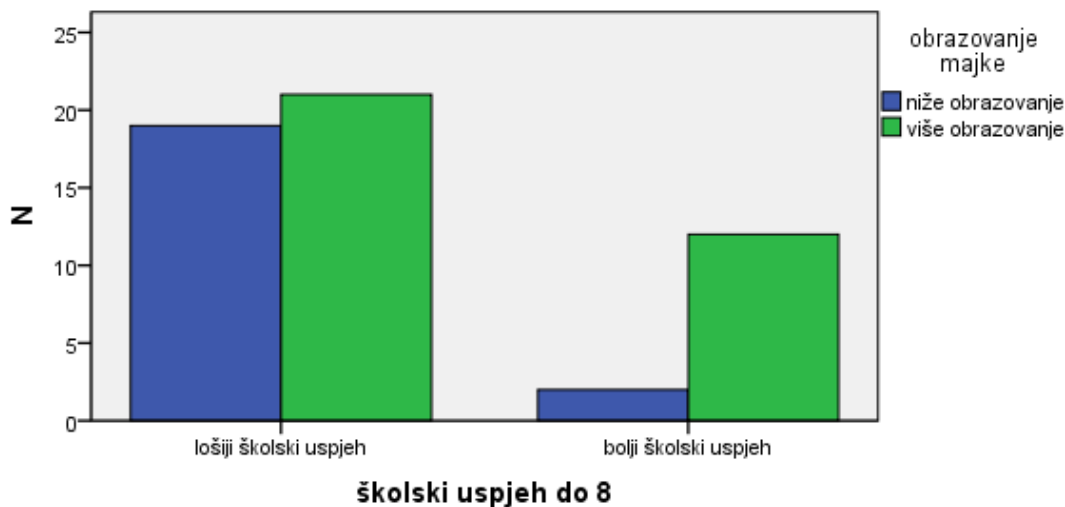

Grafikon 7. Bježanje iz škole u odnosu na obrazovanje majke

Kada je riječ o imovinskim kaznenim djelima jednak je broj ispitanika koji su počinili i koji nisu počinili navedeno kazneno djelo, obzirom na obrazovanje majke, dok kod nasilničkih i ostalih djela prednjače ispitanici čija majka ima više obrazovanje.

Statistički značajna povezanost između obrazovanja majke i školskog uspjeha od 5. do 8. razreda vidljiva je u tome što je veći broj ispitanika boljeg školskog uspjeha koji imaju majke višeg obrazovanja (86%), dok ih samo dvoje (14%) ima majke slabijeg obrazovanja.

Kada je u pitanju slabiji školski uspjeh, gotovo je podjednak broj onih koji imaju majke nižeg i višeg obrazovanja (grafikon 8).

Grafikon 8. Školski uspjeh od 5. do 8. razreda u odnosu na obrazovanje majke

Povezanost školske spreme roditelja i uspjeha djece u školi navode brojni autori. Djeca obrazovanih roditelja postižu u prosjeku bolje rezultate u školi (Rečić, 2003). Istraživanja provedena u Hrvatskoj nedvojbeno navode na zaključak da među roditeljima maloljetnih delinkvenata dominiraju oni nižega ili najnižega obrazovanja i radnih kvalifikacija (Poldrugač, 1990), odnosno da su na nižoj od prosječne razine obrazovanja koja je karakteristična za opću populaciju, što se može utvrditi i iz našeg uzorka. Sve to dovodi i do teškoća tijekom školovanja djeteta i problema u ponašanju adolescenta. Istraživanja posebno naglašavaju važnost obrazovanja majke, budući da je ona najčešće više nego otac uključena u svakodnevne školske aktivnosti (Šimić Šašić i dr. 2011). To je vidljivo iz provedenog istraživanja usporedbom obrazovanja oca i majke, konkretno na varijabli školski uspjeh od 5. do 8. razreda gdje je pronađena korelacija s obrazovanjem majke, dok s obrazovanjem oca nije, a za druge varijable to ne možemo tvrditi jer nije pronađena statistički značajna povezanost.

Zatim je uzeta varijabla *zaposlenost roditelja* za provođenje testiranja povezanosti s pokazateljima poteškoća u ponašanju (tablica 9). Klasifikacija se vršila na tri kategorije:

- nije zaposlen ni jedan roditelj
- zaposlen je jedan roditelj
- zaposlena su oba roditelja.

Testiranjem povezanosti, nije pronađena statistički značajna povezanost na razini rizika .05 s varijablama: školski uspjeh od 1. do 4. razreda ($\chi^2=1.404$, $df=2$, $p=.495$), školski uspjeh od 5.

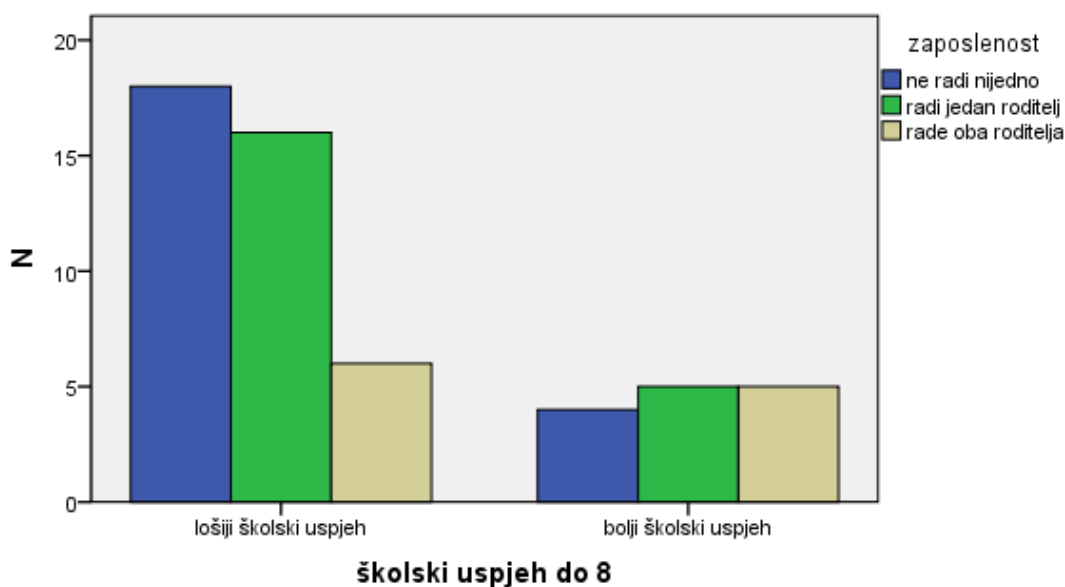
do 8. razreda ($\chi^2=2.920$, $df=2$, $p=.232$), ponavljanje razreda ($\chi^2=.284$, $df=2$, $p=.868$), pohađanje srednje škole ($\chi^2=2.914$, $df=2$, $p=.233$), samoozljeđivanje ($\chi^2=4.162$, $df=2$, $p=.125$), agresivno ponašanje ($\chi^2=.074$, $df=2$, $p=.964$), bježanje iz škole ($\chi^2=5.948$, $df=2$, $p=.051$) i vrste kaznenih djela ($\chi^2=6.264$, $df=4$, $p=.180$).

Tablica 9. Frekvencije pokazatelja delinkventnog ponašanja i zaposlenosti roditelja

		zaposlenost roditelja			
			ne rade oba	radi jedan	rade oba
školski uspjeh do 4. razreda	lošiji školski uspjeh	N	2	3	0
		školski uspjeh do 4.	40,00%	60,00%	0,00%
		zaposlenost roditelja	8,30%	12,50%	0,00%
	bolji školski uspjeh	N	22	21	10
		školski uspjeh do 4.	41,50%	39,60%	18,90%
		zaposlenost roditelja	91,70%	87,50%	100,00%
školski uspjeh do 8. razreda	lošiji školski uspjeh	N	18	16	6
		školski uspjeh do 8.	45,00%	40,00%	15,00%
		zaposlenost roditelja	81,80%	76,20%	54,50%
	bolji školski uspjeh	N	4	5	5
		školski uspjeh do 8.	28,60%	35,70%	35,70%
		zaposlenost roditelja	18,20%	23,80%	45,50%
ponavljanje razreda	ponavljali su razred	N	18	21	7
		ponavljanje razreda	39,10%	45,70%	15,20%
		zaposlenost roditelja	45,00%	50,00%	43,80%
	nisu ponavljali razred	N	22	21	9
		ponavljanje razreda	42,30%	40,40%	17,30%
		zaposlenost roditelja	55,00%	50,00%	56,30%
srednja škola	ne pohađaju srednju školu	N	4	10	2
		srednja škola	25,00%	62,50%	12,50%
		zaposlenost roditelja	21,10%	38,50%	15,40%
	pohađaju srednju školu	N	15	16	11
		srednja škola	35,70%	38,10%	26,20%
		zaposlenost roditelja	78,90%	61,50%	84,60%
samoozljeđivanje	samo-ozljeđivali su se	N	7	11	7
		samoozljeđivanje	28,00%	44,00%	28,00%
		zaposlenost roditelja	17,50%	26,20%	43,80%
	nisu se samo-ozljeđivali	N	33	31	9
		samoozljeđivanje	45,20%	42,50%	12,30%
		zaposlenost roditelja	82,50%	73,80%	56,30%
agresivno ponašanje	agresivni su	N	29	30	12
		agresija	40,80%	42,30%	16,90%

		zaposlenost roditelja	72,50%	71,40%	75,00%
nisu agresivni		N	11	12	4
		agresija	47,70%	44,40%	14,80%
		zaposlenost roditelja	27,50%	28,60%	25,00%
bježanje iz škole	bježe iz škole	N	29	39	13
		bježanje iz škole	35,80%	48,10%	16,00%
		zaposlenost roditelja	72,50%	92,90%	81,30%
ne bježe iz škole		N	11	3	3
		bježanje iz škole	64,70%	17,60%	17,60%
		zaposlenost roditelja	27,50%	7,10%	18,80%
kaznena djela	nasilnička djela	N	2	1	3
		kaznena djela	33,30%	16,70%	50,00%
		zaposlenost roditelja	6,90%	3,20%	27,30%
imovinska kaznena djela		N	24	7	7
	kaznena djela	41,40%	46,60%	12,10%	
	zaposlenost roditelja	82,80%	87,10%	63,60%	
ostala djela		N	3	3	1
	kaznena djela	42,90%	42,90%	14,30%	
	zaposlenost roditelja	10,30%	9,70%	9,10%	

Od 10 ispitanika čija oba roditelja rade niti jedan nema lošiji školski uspjeh do 4. razreda, dok njih 6 od 11 (55%) ima lošiji školski uspjeh od 5. do 8. razreda. Među ispitanicima čija oba roditelja ne rade ima ih 82% koji imaju lošiji školski uspjeh od 5. do 8. razreda (grafikon 9).

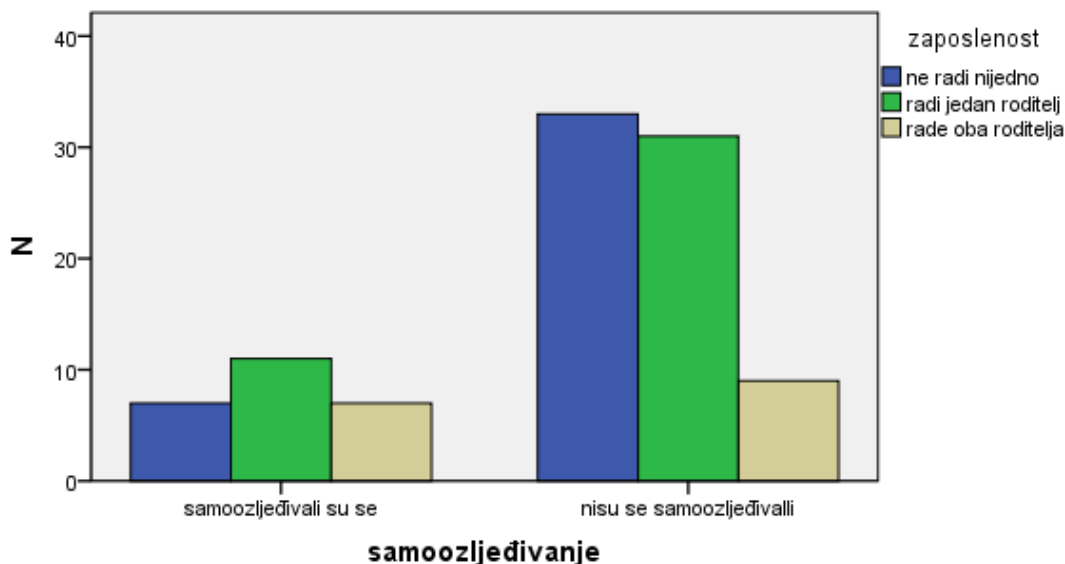

Grafikon 9. Školski uspjeh od 5. do 8. razreda u odnosu na zaposlenost roditelja

Što se tiče ponavljanja razreda i zaposlenosti roditelja, 50% ispitanika od kojih jedan roditelj radi ponavlja razred, dok 45% ispitanika čiji roditelji ne rade ponavlja razreda, a kod ispitanika čija oba roditelja rade taj udio iznosi 44%.

Usporedbom pohađanja srednje škole i zaposlenosti roditelja ispitanika, u slučaju kada radi samo jedan roditelj 39% ispitanika ne pohađa srednju školu, dok je taj udio manji kod ispitanika čija oba roditelja ne rade (21%) i najmanji kod ispitanika čija oba roditelja rade (15%). Iz navedenoga je vidljivo kako po pitanju školskog uspjeha od 5. do 8. razreda i po pitanju pohađanja srednje škole, najlošije rezultate pokazuju ispitanici čiji samo jedan roditelj radi.

Udio ispitanika koji se samoozljeđuju raste sa brojem zaposlenih roditelja, pa tako kod ispitanika čiji roditelji ne rade iznosi 18%, kod ispitanika čiji samo jedan roditelj radi iznosi 26%, a kod ispitanika čija oba roditelja rade iznosi 44% (grafikon 10).

Grafikon 10. Samoozljeđivanje naspram zaposlenosti roditelja

Udio agresivnih ispitanika također je najveći u skupini ispitanika gdje su oba roditelja zaposlena (75%), a u toj istoj skupini ispitanika najveći je udio ispitanika koji čine nasilnička kaznena djela (27%), dok je nasilničkih kaznenih djela u skupini ispitanika čiji roditelji ne rade počinilo 7% ispitanika, a u skupini ispitanika čiji samo jedan roditelj radi njih 3%. Što se tiče imovinskih kaznenih djela udio ispitanika koji ih počinu najveći je također u skupini gdje radi samo jedan roditelj (87%), nešto je manji u skupini gdje roditelji ne rade (83%), a najmanji je u skupini gdje rade oba roditelja (64%).

Po pitanju bježanja iz škole najveći udio ispitanika koji bježe iz škole nalazi se u skupini gdje radi samo jedan roditelj (93%), a u skupini gdje rade oba roditelja taj udio ispitanika iznosi 81%, dok je najmanji kod ispitanika čiji roditelji ne rade (73%).

Prema istraživanjima, nepovoljniji uvjeti na području zaposlenosti roditelja imaju to nepovoljnije posljedice po dijete, pa je tako za očekivati bilo da će imati više problema u školi i u odnosu prema obavezama, ali i da će se ponašati rizičnije. Pa se tako na varijablama školski uspjeh, ponavljanje razreda i pohađanje srednje škole pokazalo da najmanje poteškoća u ponašanju imaju oni adolescenti čija su oba roditelja zaposlena, dok oni s najviše poteškoća imaju samo jednog zaposlenog roditelja, što se djelomično poklapa s izloženim istraživanjima. Dok varijable samoozljeđivanje i agresivno ponašanje i vrste kaznenih djela pokazuju potpuno suprotne rezultate: najviše poteškoća u ponašanju iskazuju upravo oni s oba zaposlena roditelja, zatim oni čiji roditelji uopće nisu zaposleni, a najmanje poteškoća pokazuju oni kojima je samo jedan roditelj zaposlen. Jedino kada govorimo o samoozljeđivanju, istraživanje Sičić i Mužinić(2007) je dalo rezultate da su kod djece koja se samoozljeđuju podjednako zastupljeni slučajevi s oba i jednim zaposlenim roditeljem, što se djelomično poklapa s našim istraživanjem, a kada su u pitanju kaznena djela i agresivno ponašanje, izložena istraživanja se ne poklapaju s našim. Uzrok tome je najvjerojatnije mali uzorak koji smo imali na raspolaganju. Međutim, iako je u istraživanju Singer i sur. (2008) kod onih adolescenata čija su oba roditelja zaposlena, najmanje onih koji se agresivno ponašaju i vrše nasilnička (najteža) kaznena djela, a kod onih čija su oba roditelja nezaposlena njih je najviše; jedna od mogućih interpretacija, koja može opravdati zašto je u ovom radu najmanji udio ispitanika koji se agresivno ponašaju i vrše nasilnička kaznena djela u adolescenata kod kojih je samo jedan od roditelja zaposlen, jest da ta skupina adolescenata kontinuirano ima barem jednog od roditelja uvijek na raspolaganju za pomoć pri rješavanju poteškoća koje se javljaju u adolescenciji te je više pod nadzorom roditelja u odnosu na adolescente čija oba roditelja rade. Za varijablu bježanje iz škole skupina adolescenata s jednim zaposlenim roditeljem pokazala se najrizičnija, dok je najmanje rizična ona skupina čija su oba roditelja nezaposlena, također nije u skladu s navedenim istraživanjima.

Na koncu, možemo reći da je *H2 djelomično prihvaćena*. Odnosno, nije pronađena povezanost između materijalnog statusa, obrazovanja oca i zaposlenosti s pojavom pojedinih oblika delinkventnog ponašanja, dok između obrazovanja majke i pojedinih oblika delinkventnog ponašanja jest.

H3: Rizična ponašanja u obitelji pozitivno su povezana s pojavom delinkventnih oblika ponašanja kod adolescenata.

Ispitivanjem povezanosti rizičnih ponašanja u obitelji s pojavom delinkventnih oblika ponašanja kod adolescenata prvo smo testirali povezanost *alkoholizma oca* s pojedinim oblicima delinkventnog ponašanja kod adolescenata na razini rizika .05 (tablica 10). Varijabla alkoholizam oca uzeta je budući da je registrirana kao vrlo česta pojava na ovom uzorku (čak 35,7% očeva su alkoholičari), za razliku od pojave alkoholizma majke i pojave drugih ovisnosti koje su zanemarive u usporedbi s pojavom alkoholizma oca.

Testiranjem povezanosti, nije pronađena statistički značajna povezanost na razini rizika .05 niti s jednom varijablom koje predstavljaju pokazatelje delinkventnog ponašanja: školski uspjeh od 1. do 4. razreda ($\chi^2=.548$, $df=1$, $p=.459$), školski uspjeh od 5. do 8. razreda ($\chi^2=2.283$, $df=1$, $p=.131$), ponavljanje razreda ($\chi^2=.008$, $df=1$, $p=.928$), pohađanje srednje škole ($\chi^2=.148$, $df=1$, $p=.700$), samoozljeđivanje ($\chi^2=.268$, $df=1$, $p=.604$), agresivno ponašanje ($\chi^2=.601$, $df=1$, $p=.438$), bježanje iz škole ($\chi^2=.267$, $df=1$, $p=.605$) i vrste kaznenih djela ($\chi^2=4.836$, $df=2$, $p=.089$).

Tablica 10. Frekvencije pokazatelja delinkventnog ponašanja i alkoholizma oca

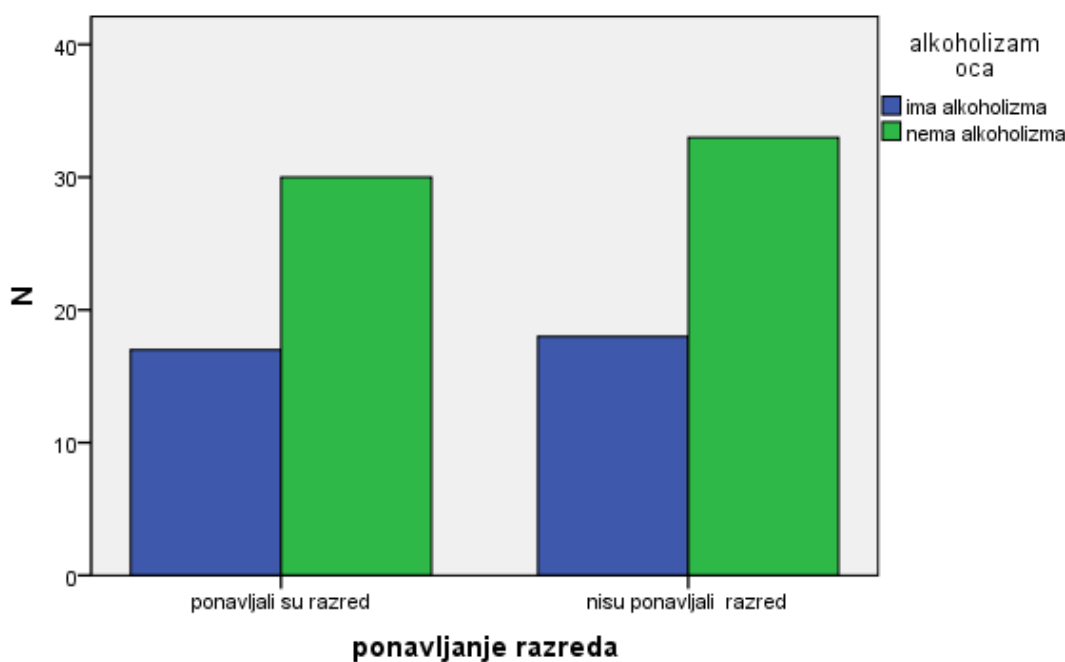
		alkoholizam oca		
		ima alkoholizma	nema alkoholizma	
školski uspjeh do 4. razreda	lošiji školski uspjeh	N	1	4
		školski uspjeh do 4.	20,00%	80,00%
		alkoholizam oca	5,00%	10,80%
	bolji školski uspjeh	N	19	33
		školski uspjeh do 4.	36,50%	63,50%
		alkoholizam oca	95,00%	89,20%
školski uspjeh do 8. razreda	lošiji školski uspjeh	N	14	25
		školski uspjeh do 8.	35,90%	64,10%
		alkoholizam oca	87,50%	67,60%
	bolji školski uspjeh	N	2	12
		školski uspjeh do 8.	14,30%	85,70%
		alkoholizam oca	12,50%	32,40%
ponavljanje razreda	ponavljali su razred	N	17	30
		ponavljanje razreda	36,20%	63,80%
		alkoholizam oca	48,60%	47,60%
	nisu ponavljali razred	N	18	33
		ponavljanje razreda	35,30%	64,70%
		alkoholizam oca	51,40%	52,40%
srednja škola	ne pohađaju	N	5	11

	srednju školu	srednja škola	31,30%	68,80%
		alkoholizam oca	31,30%	26,20%
	pohađaju srednju školu	N	11	31
		srednja škola	26,20%	73,80%
		alkoholizam oca	68,80%	73,80%
samoozljeđivanje	samoozljeđivali su se	N	10	15
		samoozljeđivanje	40,00%	60,00%
		alkoholizam oca	28,60%	23,80%
	nisu se samoozljeđivali	N	25	48
		samoozljeđivanje	34,20%	65,80%
		alkoholizam oca	71,40%	76,20%
agresivno ponašanje	agresivni su	N	27	44
		agresija	38,00%	62,00%
		alkoholizam oca	77,10%	69,80%
	nisu agresivni	N	8	19
		agresija	29,60%	70,40%
		alkoholizam oca	22,90%	30,20%
bježanje iz škole	bježe iz škole	N	28	53
		bježanje iz škole	34,60%	65,40%
		alkoholizam oca	80,00%	84,10%
	ne bježe iz škole	N	7	10
		bježanje iz škole	41,20%	58,80%
		alkoholizam oca	20,00%	15,90%
kaznena djela	nasilnička djela	N	0	6
		kaznena djela	0,00%	100,00%
		alkoholizam oca	0,00%	12,50%
	imovinska kaznena djela	N	19	39
		kaznena djela	32,80%	67,20%
		alkoholizam oca	82,60%	81,30%
	ostala djela	N	4	3
		kaznena djela	57,10%	42,90%
		alkoholizam oca	17,40%	6,30%

Iz tablice 10 vidljivo je kako 11% ispitanika koji se nalaze u skupini gdje nema alkoholizma oca ima lošiji uspjeh od 1. do 4. razreda, dok lošiji uspjeh od 1. do 4. razreda ima samo 5% ispitanika u skupini gdje ima alkoholizma oca. Za uspjeh od 5. do 8. razreda veći je udio s lošijim uspjehom u skupini ispitanika gdje ima alkoholizma oca, tj. 68% ispitanika koji se nalaze u skupini gdje nema alkoholizma oca ima lošiji školski uspjeh, dok je njih 88% u skupini gdje ima alkoholizma oca. Udio ispitanika koji se nalaze u skupini gdje ima

alkoholizma oca i onih koji se nalaze u skupini gdje nema alkoholizma oca, a ponavljaju razred, podjednak je i redom iznosi 49% i 48% (grafikon 11).

Udio ispitanika koji pohađaju srednju školu, a nalaze se u skupini gdje ima alkoholizma oca manji je (69%) od udjela ispitanika koji pohađaju srednju školu, a nalaze se u skupini gdje nema alkoholizma oca (74%). Udio ispitanika koji se samoozljeđuju, a nalazi se u skupini u kojoj nema alkoholizma oca, veći je (76%) od udjela ispitanika koji se samoozljeđuju, a nalazi se u skupini u kojoj ima alkoholizma oca (71%). Također, po pitanju ispitanika koji su agresivni, veći ih je udio u skupini gdje nema alkoholizma oca (30%), od udjela u skupini gdje nema alkoholizma oca (23%). Što se pak tiče bježanja iz škole i vrsti kaznenih djela, veći je udio ispitanika koji bježe iz škole i počinili su nasilnička kaznena djela, a nalaze se u skupini gdje nema alkoholizma oca (redom 84%, 13%), od udjela onih koji se nalaze u skupini gdje ima alkoholizma oca (redom 80%, 0%).

Grafikon 11. Ponavljanje razreda naspram alkoholizma oca

Prema Singer i sur. (2008) alkoholizam oca bitno oslabljuje odgojnu funkciju obitelji, izravno pridonosi razvoju poremećaja u ponašanju djece i oslabljuje preventivnu ulogu obitelji. U navedenom istraživanju jasno je vidljiva povezanost alkoholizma oca s varijablama koje opisuju tijek školovanja; bježanje iz škole, ponavljanje razreda, upisana srednja škola. Također Singer i Mikšaj-Todorović (1993) navode kako je logično da će školski uspjeh djeteta također biti lošiji ukoliko je prisutan alkoholizam u obitelji. U našem istraživanju s navedenim zaključcima poklapaju se jedino varijable uspjeh u školi od 5. do 8. razreda i

upisana srednja škola, kod kojih je vidljivo da je više adolescenata koji imaju lošiji uspjeh u školi i koji ne pohađaju srednju školu, a čiji su očevi ovisnici o alkoholu, u odnosu na one čiji očevi nisu alkoholičari. Varijable školski uspjeh od 1. do 4. razreda, samoozljeđivanje, agresivno ponašanje, bježanje iz škole i vrste kaznenih djela govore suprotno, povoljniji rezultati su kod onih adolescenata čiji su očevi alkoholičari, što se suprotstavlja prijašnjim istraživanjima. Pretpostavlja se da je razlog tome mali uzorak (100 ispitanika) u ovom radu, dok je uzorak na navedenim istraživanjima daleko veći (Singer, 2008. ima uzorak 12 000 ispitanika). Ispitanici koji ponavljaju razred podjednako imaju roditelje koji jesu i nisu ovisni o alkoholu, što se također ne podudara s istraživanjem Singer (2008) gdje adolescenti koji ponavljaju razred češće imaju očeve alkoholičare od onih koji ne ponavljaju razred. Objašnjenje te nepodudarnosti je također veličina uzorka.

Sljedeća varijabla koju smo testirali je *nasilje u obitelji*. Pod tim pojmom podrazumijeva se i fizičko, seksualno i verbalno zlostavljanje unutar obitelji, prvenstveno nasilje među roditeljima, a zatim i nasilje roditelja nad djecom. Budući da je uzorak malen, broj kategorija koje opisuju vrstu nasilja bilo je potrebno smanjiti, stoga su podaci klasificirani samo po kategorijama: ima nasilja i nema nasilja u obitelji (tablica 11).

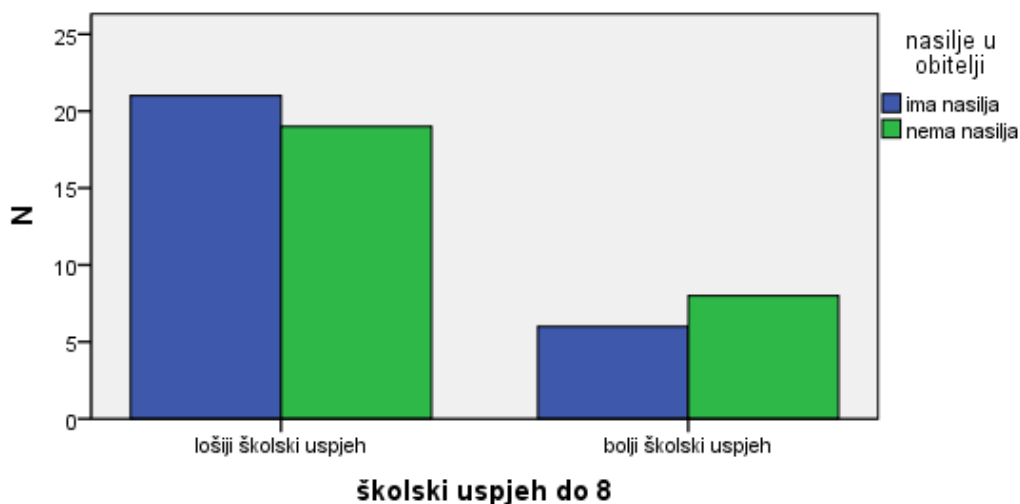
Testiranje hi-kvadrat testom nije pokazalo statistički značajnu povezanost nasilja u obitelji na razini rizika .05 s varijablama: školski uspjeh od 1. do 4. razreda ($\chi^2=.094$, $df=1$, $p=.759$), školski uspjeh od 5. do 8. razreda ($\chi^2=.386$, $df=1$, $p=.535$), ponavljanje razreda ($\chi^2=.101$, $df=1$, $p=.751$), pohađanje srednje škole ($\chi^2=2.079$, $df=1$, $p=.149$), samoozljeđivanje ($\chi^2=2.087$, $df=1$, $p=.149$), agresivno ponašanje ($\chi^2=3.116$, $df=1$, $p=.078$), bježanje iz škole ($\chi^2=.439$, $df=1$, $p=.508$) i vrste kaznenih djela ($\chi^2=2.161$, $df=2$, $p=.340$).

Tablica 11. Frekvencije pokazatelja delinkventnog ponašanja i nasilja u obitelji

		nasilje u obitelji		
		ima nasilja	nema nasilja	
školski uspjeh do 4. razreda	lošiji školski uspjeh	N	3	2
		školski uspjeh do 4.	60,00%	40,00%
	nasilje u obitelji		9,70%	7,40%
	bolji školski uspjeh	N	28	25
školski uspjeh do 4.		52,80%	47,20%	
nasilje u obitelji		90,30%	92,60%	
školski uspjeh do 8. razreda	lošiji školski uspjeh	N	21	19
		školski uspjeh do 8.	52,50%	47,50%
	nasilje u obitelji		77,80%	70,40%
	bolji školski		N	6

	uspjeh	školski uspjeh do 8.	42,90%	57,10%
		nasilje u obitelji	22,20%	29,60%
ponavljanje razreda	ponavljali su razred	N	25	22
		ponavljanje razreda	53,20%	46,80%
		nasilje u obitelji	49,00%	45,80%
	nisu ponavljali razred	N	26	26
		ponavljanje razreda	50,00%	50,00%
		nasilje u obitelji	51,00%	54,20%
srednja škola	ne pohađaju srednju školu	N	11	5
		srednja škola	68,80%	31,30%
		nasilje u obitelji	35,50%	18,50%
	pohađaju srednju školu	N	20	22
		srednja škola	47,60%	52,40%
		nasilje u obitelji	64,50%	81,50%
samo-ozljeđivanje	samoozljeđivali su se	N	16	9
		samoozljeđivanje	64,00%	36,00%
		nasilje u obitelji	31,40%	18,80%
	nisu se samoozljeđivali	N	35	39
		samoozljeđivanje	47,30%	52,70%
		nasilje u obitelji	68,60%	81,30%
agresivno ponašanje	agresivni su	N	41	31
		agresija	56,90%	43,10%
		nasilje u obitelji	80,40%	64,60%
	nisu agresivni	N	10	17
		agresija	37,00%	63,00%
		nasilje u obitelji	19,60%	35,40%
bježanje iz škole	bježe iz škole	N	41	41
		bježanje iz škole	50,00%	50,00%
		nasilje u obitelji	80,40%	85,40%
	ne bježe iz škole	N	10	7
		bježanje iz škole	58,80%	41,20%
		nasilje u obitelji	19,60%	14,60%
kaznena djela	nasilnička djela	N	2	4
		kaznena djela	33,30%	66,70%
		nasilje u obitelji	5,90%	10,50%
	imovinska kaznena djela	N	27	32
		kaznena djela	45,80%	54,20%
		nasilje u obitelji	79,40%	84,20%
	ostala djela	N	5	2
		kaznena djela	71,40%	28,60%
		nasilje u obitelji	14,70%	5,30%

Tablica 11 pokazuje kako je lošiji školski uspjeh od 1. do 4. razreda prisutniji kod ispitanika koji se nalaze u skupini gdje ima nasilja u obitelji (10%), nego kod ispitanika koji se nalaze u skupini gdje nema nasilja u obitelji (7%). Kod školskog uspjeha od 5. do 8. razreda (grafikon 12), također u većoj mjeri lošiji uspjeh imaju ispitanici iz skupine gdje ima nasilja u obitelji (78%), nego ispitanici iz skupine gdje ga nema (70%).

Grafikon 12. Školski uspjeh od 5. do 8. naspram nasilja u obitelji

Ispitanici koji su iz skupine gdje ima nasilja u obitelji u većem udjelu ne pohađaju srednju školu (za 17% više), samoozljeđuju se (za 13% više), i agresivni su (za 15% više), u odnosu na ispitanike koji su iz skupine gdje nema nasilja u obitelji. Međutim, ispitanici koji su iz skupine gdje nema nasilja u obitelji prednjače u bježanju iz škole, u nasilničkim i imovinskim kaznenim djelima za 5%, u odnosu na ispitanike koji su iz skupine gdje ima nasilja u obitelji.

Ovdje je vidljivo kako su na varijablama školski uspjeh, pohađanje srednje škole, samoozljeđivanje i agresivno ponašanje nepovoljniji rezultati kod adolescenata koji žive u obiteljima gdje ima nasilja, što se podudara s rezultatima istraživanja koje smo ranije izložili. Ali, kada govorimo o bježanju iz škole i vrstama kaznenih djela rezultati su suprotni od očekivanja. Naime, o povezanosti nasilja u obitelji i navedenih varijabli govori istraživanje Singer (2008); adolescenti koji su živjeli s nasiljem u obitelji, iskazali su više poteškoća u školovanju i ponašanju, što nije potvrdilo ovo istraživanje. Vjerujemo kako bi veći uzorak dao sličnije rezultate navedenim istraživanjima.

Proučeno je i kako *sudske mjere roditelja* mogu biti povezane s problematičnim ponašanjem (tablica 12). Naime, u 37% slučajeva na našem uzorku postoji izrečena sudska mjera barem jednom od roditelja maloljetnog delinkventa.

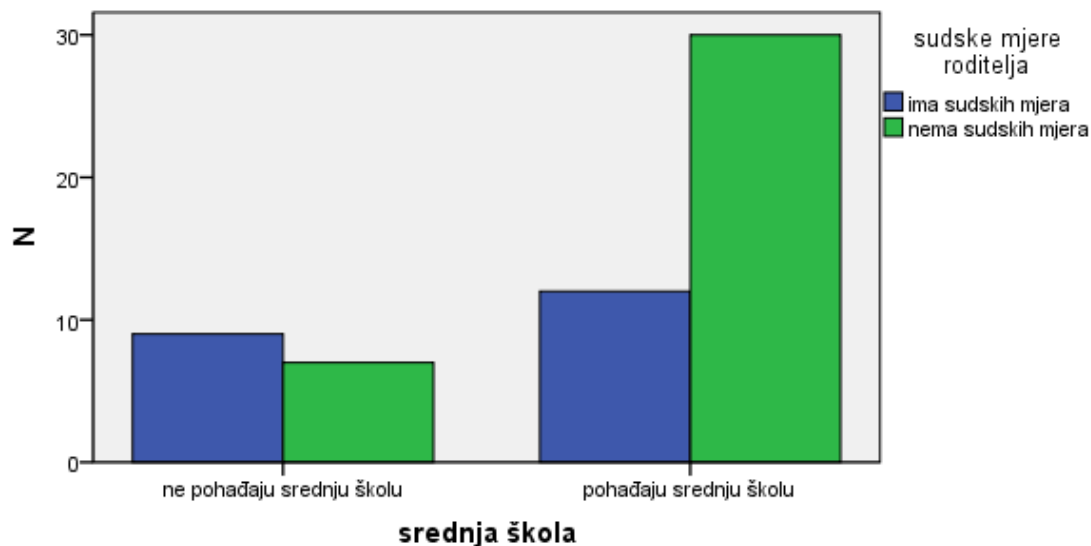
Testiranje hi-kvadrat testom nije pokazalo statistički značajnu povezanost sudskih mjera roditelja na razini rizika .05 s varijablama: školski uspjeh od 1. do 4. razreda ($\chi^2=.205$, $df=1$, $p=.650$), školski uspjeh od 5. do 8. razreda ($\chi^2=.610$, $df=1$, $p=.435$), ponavljanje razreda ($\chi^2=.033$, $df=1$, $p=.857$), pohađanje srednje škole ($\chi^2=3.843$, $df=1$, $p=.050$), samoozljeđivanje ($\chi^2=.027$, $df=1$, $p=.870$), agresivno ponašanje ($\chi^2=.259$, $df=1$, $p=.611$), bježanje iz škole ($\chi^2=.823$, $df=1$, $p=.364$) i vrste kaznenih djela ($\chi^2=2.433$, $df=2$, $p=.296$).

Tablica 12. Frekvencije pokazatelja delinkventnog ponašanja i sudskih mjera roditelja

		sudske mjere roditelja		
		ima sudskih mjera	nema sudskih mjera	
školski uspjeh do 4. razreda	lošiji školski uspjeh	N	2	3
		školski uspjeh do 4.	40,00%	60,00%
		sudske mjere roditelja	11,10%	7,50%
	bolji školski uspjeh	N	16	37
		školski uspjeh do 4.	30,20%	69,80%
		sudske mjere roditelja	88,90%	92,50%
školski uspjeh do 8. razreda	lošiji školski uspjeh	N	13	27
		školski uspjeh do 8.	32,50%	67,50%
		sudske mjere roditelja	81,30%	71,10%
	bolji školski uspjeh	N	3	11
		školski uspjeh do 8.	21,40%	78,60%
		sudske mjere roditelja	18,80%	28,90%
ponavljanje razreda	ponavljali su razred	N	18	29
		ponavljanje razreda	38,30%	61,70%
		sudske mjere roditelja	48,60%	46,80%
	nisu ponavljali razred	N	19	33
		ponavljanje razreda	36,50%	63,50%
		sudske mjere roditelja	51,40%	53,20%
srednja škola	ne pohađaju srednju školu	N	9	7
		srednja škola	56,30%	43,80%
		sudske mjere roditelja	42,90%	18,90%
	pohađaju srednju školu	N	12	30
		srednja škola	28,60%	71,40%
		sudske mjere roditelja	57,10%	81,10%
samo-ozljeđivanje	samo-ozljeđivali su se	N	9	16
		samo-ozljeđivanje	36,00%	64,00%
		sudske mjere roditelja	24,30%	25,80%
	nisu se samo-ozljeđivali	N	28	46
		samo-ozljeđivanje	37,80%	62,20%
		sudske mjere roditelja	75,70%	74,20%

agresivno ponašanje	agresivni su	N	28	44
		agresija	38,90%	61,10%
		sudske mjere roditelja	75,70%	71,00%
	nisu agresivni	N	9	18
		agresija	33,30%	66,70%
		sudske mjere roditelja	24,30%	29,00%
bježanje iz škole	bježe iz škole	N	29	53
		bježanje iz škole	35,40%	64,60%
		sudske mjere roditelja	78,40%	85,50%
	ne bježe iz škole	N	8	9
		bježanje iz škole	47,10%	52,90%
		sudske mjere roditelja	21,60%	14,50%
kaznena djela	nasilnička djela	N	1	5
		kaznena djela	16,70%	83,30%
		sudske mjere roditelja	4,00%	10,60%
	imovinska kaznena djela	N	20	39
		kaznena djela	33,90%	66,10%
		sudske mjere roditelja	80,00%	83,00%
	ostala djela	N	4	3
		kaznena djela	57,10%	42,90%
		sudske mjere roditelja	16,00%	6,40%

Kao što je vidljivo u tablici 12, u skupini ispitanika čiji roditelji imaju izrečene sudske mjere veći je udio onih koji imaju lošiji školski uspjeh od 1. do 4. razreda (za 3%), onih koji imaju lošiji školski uspjeh od 5. do 8. razreda (za 10%), onih koji su ponavljali razred (za 2%), onih koji ne pohađaju srednju školu (za 24%), onih koji su agresivni (za 5%) i onih koji su počinili ostala kaznena djela (za 10%), u odnosu na ispitanike čiji roditelji nemaju izrečene sudske mjere. Iz prikazanih usporedbi vidljivo je kako je najizraženija razlika između ispitanika čiji roditelji imaju i onih čiji nemaju izrečene sudske mjere u pohađanju srednje škole (grafikon 13), gdje je i izračunata granična povezanost ($p=.05$) na razini rizika od .05.

Grafikon 13. Pohađanje srednje škole naspram izrečenih sudskih mjera roditelja

Iz navedenog vidimo korelaciju s istraživanjem Singer (2008) koji navodi da je kriminalna aktivnost roditelja, odnosno optuživanost roditelja za kaznena djela jedno od najopasnijih roditeljskih ponašanja u smislu rizičnosti za razvoj djeteta. Djeca s takvim roditeljima češće imaju problema u tijeku školovanja te ponašajnih poteškoća (Singer i sur. 2008). Dakle, varijable školski uspjeh, ponavljanje razreda, pohađanje srednje škole i agresivno ponašanje u istom su smjeru povezane u ovom radu kao i u navedenom istraživanju. Što se tiče vrsti kaznenih djela, kod Singer i sur. (2008) adolescenti čiji su očevi osuđivani za kaznena djela više čine imovinska i nasilnička kaznena djela, dok u ovom radu takvi adolescenti češće čine ostala kaznena djela. Također, adolescenata koji su se samoozljeđivali više je u udjelu onih čiji roditelji nisu osuđivani za kaznena djela, što je suprotno očekivanjima. Takav rezultat pripisujemo malom uzorku zbog kojeg nismo mogli dobiti relevantne podatke.

Sagledavajući izložene rezultate, odbacujemo H3. Možemo reći da rizična ponašanja u obitelji nisu povezana s pojavom delinkventnih oblika ponašanja kod adolescenata.

4. ZAKLJUČAK

Obzirom na sve izložene rezultate i relativno mali uzorak, od 100 ispitanika, iz kojeg su prikupljeni podaci nad kojima je provedeno istraživanje, možemo zaključiti kako pokazatelji obiteljskih prilika nisu u velikoj mjeri statistički značajno povezani s pokazateljima delinkventnog ponašanja adolescenata.

Ispitivanjem H1 utvrđeno je kako je veći broj djece u obitelji negativno povezan sa školskim uspjehom od 5. do 8. razreda, dok npr. nepovoljniji uvjeti bračnog statusa nisu povezani s pokazateljima delinkventnog ponašanja, što je dokazano u Singer i sur. (2008), ali i u starijim istraživanjima poput Wootton (1959). Što se tiče H2, također možemo zaključiti kako je djelomično prihvaćena, tj. pokazatelji višeg socioekonomskog statusa u velikoj mjeri statistički značajno ne utječu na pokazatelje delinkventnog ponašanja adolescenata. Tako nije pronađena statistički značajna povezanost između materijalnog statusa, obrazovanja oca i zaposlenosti s pokazateljima delinkventnog ponašanja, dok između obrazovanja majke i školskog uspjeha od 5. do 8. razreda jest. Prisutnost povezanosti između nekih pokazatelja obiteljskih prilika i školskog uspjeha od 5. do 8. razreda, a nepovezanosti pokazatelja obiteljskih prilika s ostalim pokazateljima delinkventnog ponašanja adolescenata, moguće je objasniti činjenicom veće količine ispitanika koja se nalazi u skupini u kojoj je promatran školski uspjeh, u odnosu na ostale pokazatelje delinkventnog ponašanja adolescenata. Navedeno nas navodi na to kako bi vjerojatno bila utvrđena i povezanosti pokazatelja obiteljskih prilika s ostalim pokazateljima delinkventnoga ponašanja adolescenata, kada bi uzeli u obzir veći i komparativniji uzorak, kao što je vidljivo iz iscrpnog istraživanja Singer i sur. (2008).

Za razliku od H1 i H2, H3 u potpunosti odbacujemo na temelju statističkih pokazatelja, odnosno provedenim istraživanjem nije utvrđena pozitivna povezanost između pokazatelja rizičnih ponašanja u obitelji i pokazatelja delinkventnog ponašanja kod adolescenata. Iznimka od navedenog je granična pozitivna povezanost ($p=.05$) sudskih mjera roditelja i adolescenata koji ne pohađaju srednju školu. Osim ne pohađanja škole, kod ispitanika čiji roditelji imaju izrečene sudske mjere, uočena je određena povezanost i sa školskim uspjehom, ponavljanjem razreda i agresivnim ponašanjem. Time su potkrijepljeni i rezultati Singera i sur. (2008) koji pokazuju kako djeca s roditeljima rizičnog ponašanja češće imaju problema u tijeku školovanja te ponašajnih poteškoća.

Kako su u ovom radu promatrani samo adolescenti kod kojih je prisutan barem jedan od pokazatelja delinkventnog ponašanja, nije moguće donijeti zaključke u odnosu na

adolescente kod kojih nisu prisutni pokazatelji delinkventnog ponašanja, tj. nije moguće usporediti utjecaj obiteljskih prilika kod jednih i drugih. Ipak, sama činjenica da velika većina ispitanika kod kojih su prisutni pokazatelji delinkventnog ponašanja potječe iz obitelji u kojima su prisutni pokazatelji lošijih obiteljskih prilika, potkrepljuje neke od već utvrđenih zaključaka (Vukasović, 2000; Mihanović, 1999), koji uspješnu odgojnu sredinu povezuju s dostojanstvom ljudske osobe te ustrojstvom obitelji na načelima odgovornosti, dužnosti, kreposti i žrtve.

5. POPIS LITERATURE

- Ajduković, M. (2000): *Ugroženi razvoj adolescenata u obitelji i zajednici: Položaj adolescenata u obitelji*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži; Ministarstvo rada i socijalne skrbi.
- Bastašić, Z. (1995): *Pubertet i adolescencija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bašić, J.(1991.): Osnovna obilježja obiteljskih prilika učenika. *Defektologija*,27: 29-45.Zagreb: Fakultet za defektologiju.
- Bašić, J.(1959): Model suradnje i rada s roditeljima "rizičnih" učenika osnovne škole. U: *Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u osnovnoj školi, uvjeti života u obitelji i model pedagoškog tretmana (studijski projekt)*.Zagreb: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zavod grada Zagreba za socijalni rad i Sveučilišni računski centar.
- Bašić, J., Ferić, M. (2000): Rizici u komunikaciji obitelji adolescenata. U: *Položaj adolescenata u obitelji*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Ministarstvo rada i socijalne skrbi.
- Bašić, J., Žižak, A. (1993): Relacije faktora komunikacije u obitelji i poremećaja u ponašanju djece. *Defektologija*, 29: 2. Zagreb: Fakultet za defektologiju.
- Bouillet, D., Uzelac, U. (2007): *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brković, I., Keresteš, G., Kuterovac Jagodić, G. (2013): Osobni, obiteljski i okolinski prediktori školskog uspjeha: Provjera moderatorske uloge odrastanja u ratom različito pogođenim područjima Hrvatske. U: *Psihologijske teme* 22(1): 1-28. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.
- Cvjetko, B. (2004):Zakonska i sudska politika kažnjavanja maloljetnika i mlađih punoljetnika kaznom maloljetničkog zatvora. U:*Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 11(2): 841-865. Zagreb: Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu.
- DeFrain, J., Asay, S., M. (2007):*Strong families around the World: Strength-Based Research and Perspectives families*.Oxford: Taylor & Francis.
- Gruden, Z. (2000): Rizični činitelji u obiteljskoj dinamici u adolescenata. U: *Položaj adolescenata u obitelji*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Ministarstvo rada i socijalne skrbi.
- Haralambos, M., Holborn, M. (2002): *Sociologija: teme i perspektive*. Zagreb: Golden marketing.
- Hrnjica, S. (1982): *Zrelost ličnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Jašović, Ž. (1971): Porodična atmosfera i kriminalitet maloljetnika. *Osvrti*, 145. Beograd: 4. Savez društva defektologa Jugoslavije.
- Koller-Trbović, N. (1994): *Povezanost poremećaja u ponašanju predškolske djece i njihovih obiteljskih prilika*. Disertacija. Zagreb: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.
- Krstić, Ž. (2014): Činitelji delinkventnog ponašanja.*JAHR*, 5(10): 323-348. Rijeka: Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini, Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

- Le Flore, L. (1988): Delinquent Youths and Family. *Adolescence*, 23(91): 629-643.
- Mikšaj-Todorović, L., Ricijaš, N., Singer, M. (2006): Razlike u obiteljskim prilikama maloljetnih delinkvenata s obzirom na poremećenost odnosa u obitelji, U: Krapac, D. (et al.): *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13(2): 1035-1050. Zagreb: Hrvatsko udruženje za kaznene znanosti i praksu.
- Mikšaj-Todorović, L., Singer, M. (1989): *Delinkvencija mladih*. Zagreb: Globus.
- Poldrugač, Z. (1990): *Pojavni oblici poremećaja u ponašanju maloljetnih delinkvenata u Hrvatskoj u relaciji s karakteristikama njihovih obitelji, korištenjem slobodnog vremena i poduzetim socijalnozaštitnim intervencijama*. Disertacija. Zagreb: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.
- Previšić, V. (2003): Obitelj kao odgojno-socijalna zajednica. U: *Nacionalna obiteljska politika*, 191-204. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Previšić, V. (1999): *Pedagoško-socijalna obzorja nasilja (i agresivnosti) u školi*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
- Rečić, M. (2003): *Obitelj i školski uspjeh učenika*. Đakovo: Tempo d.o.o..
- Rosić, V., Zloković, J., (2002): *Prilozi obiteljskoj pedagogiji*, Rijeka: Graftrade.
- Sičić, M., Mužinić L. (2008): Faktori rizika kod pojave samoozljeđivanja djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada* 15(1): 49-68. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Singer, M. (et al.) (2008): *Kriminološke osobitosti maloljetničke delinkvencije: Tijek školovanja, poremećaji u ponašanju, obiteljske prilike*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Šimić Šašić, S., Klarin, M., Proroković, A. (2011): Socioekonomske prilike obitelji i kvaliteta obiteljske interakcije kao prediktori školskog uspjeha srednjoškolaca u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Makedoniji. *Ljetopis socijalnog rada* 18 (1): 31-62. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Vidović, D., (2000): Otvaranje savjetovanja. U: *Položaj adolescenata u obitelji*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Ministarstva rada i socijalne skrbi.
- Vukasović, A. (2000): Obitelj i sustavno odgajanje mladeži za obiteljski život, U: *Položaj adolescenata u obitelji*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Ministarstva rada i socijalne skrbi.
- Zrilić, S. (2007): Analiza školskih izostanaka s obzirom na bračni status roditelja. *Magistra Iadertina*, 2(1): 31-42. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja.
- Wilson, N., J., Rolleston, R. (2004). *A risk-need profile using four measures for youth offenders incarcerated in young offender units*. Unpublished paper. Wellington, NZ: Department of Corrections.
- Wootton, B. (1959): *Social Science and Social Pathology*. London: Oxford University Press.

6. SAŽETAK

Utjecaj obiteljskih prilika na poremećaje u ponašanju adolescenata

Marija Bulić

U ovom radu ispitan je utjecaj obiteljskih prilika na poremećaje u ponašanju adolescenata, na uzorku od 100 slučajno odabranih štićenika odgojne ustanove Doma za odgoj djece i mladeži Dugave, u dobi od 14 do 17 godina. Obiteljske prilike definirane su bračnim statusom i veličinom obitelji, kao pokazateljima sastava obitelji; obrazovanjem, zaposlenošću i materijalnim statusom roditelja, kao pokazateljima socioekonomskog statusa; nasiljem u obitelji, alkoholizmom roditelja i osuđivanošću roditelja za kaznena djela, kao pokazateljima rizičnog ponašanja u obitelji. Poremećaji u ponašanju adolescenata, promatrani su kroz pokazatelje delinkventnog ponašanja definirane školskim uspjesima od 1. do 4. razreda te od 5. do 8. razreda, ponavljanjem razreda, upisanom srednjom školom, samoozljeđivanjem, agresijom, bježanjem iz škole, te počinjenim kaznenim djelima. Provedbom hi-kvadrat testa ($p < .05$) između svih navedenih pokazatelja obiteljskih prilika i poremećaja u ponašanju adolescenata, utvrđena je statistički značajna povezanost između većeg broja djece u obitelji i lošijeg školskog uspjeha od 5. do 8. razreda, te između višeg obrazovanja majke i boljeg školskog uspjeha od 5. do 8. razreda. Granična statistička povezanost ($p = .05$) utvrđena je između nezaposlenosti roditelja i bježanja iz škole, te između sudskih mjera roditelja i ne pohađanja srednje škole. Moguća je povezanost i ostalih navedenih pokazatelja obiteljskih prilika i poremećaja u ponašanju adolescenata, koju bi trebalo istražiti na većem i komparativnijem uzorku.

Ključne riječi: adolescenti, delinkvencija, obiteljske prilike

SUMMARY

The influence of family circumstances on behavioral disorders of adolescents

Marija Bulić

In this thesis the influence of family circumstances on behavioral disorders of adolescents has been examined on sample of hundred randomly selected wards from educational institution Dom Dugave, at the age of 14 to 17 years. Family circumstances are defined with marital status and family size, as indicators of the composition of the family; education, employment and financial status of parents, as indicators of socio-economic status; domestic violence, alcoholism parents and parents' convictions for criminal offenses, as indicators of risk behavior in the family. Behavioral disorders of adolescents are examined through indicators of delinquent behavior defined with school success from 1st to 4th grade and from 5th and 8th grade of prime school, repeating grades, entered high school, self-harming, aggression, running away from school and committed crimes. The implementation of the chi-square test ($p < .05$) between all above listed indicators of family circumstances and behavioral disorders of adolescents, a statistically significant correlation between a larger number of children in families and poorer school success from 5th and 8th grade, and also between the greater mothers education and greater school success from 5th and 8th grade, has been determined. Border statistical correlation ($p = .05$) has been found between the unemployment of parents and running away from school, and also between parents' convictions for criminal offenses and not attending secondary school. Correlation of other listed indicators of family circumstances and behavioral disorders of adolescents is possible and should be researched on bigger and more comparable sample.

Keywords: adolescents, delinquency, family circumstances